

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

KĘSTUTIS DAPKEVIČIUS
INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS TEISĖ

„TUŠČIOS LAIKMENOS“ MOKESTIS. DABARTIS IR PERSPEKTYVOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė -
Doc. dr. Jūratė Usonienė

Vilnius, 2009

Turinys

Ivadas.....	3
I. „Tuščios laikmenos“ mokesčio objektas.....	6
1. Kūrinio atgaminimas.....	6
2. Autorių teisių apribojimai.....	14
2.1. Autorių teisių apribojimas - „niekieno žemė“.....	14
2.2. Autorių teisių apribojimas – naudotojo teisė.....	15
3. „Trijų pakopų testas“.....	17
3.1. „Trijų pakopų testo“ raida ir kai kurie taikymo aspektai.....	17
3.2. „Trijų pakopų testo“ sąlygos.....	20
4. Kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimas.....	24
4.1. Apribojimu gali pasinaudoti tik fiziniai asmenys.....	25
4.2. Atgaminti galima tik asmeniniais tikslais.....	26
4.3. Tiesioginiai ar netiesioginiai komerciniai tikslai.....	27
4.4. Kūrinių kopijų skaičius.....	27
4.5. Atgaminimo šaltinis.....	29
5. Vartojimo sutarčių ir asmeninio atgaminimo apribojimo santykis.....	32
6. Apibendrinimas.....	35
II. Mokesčio surinkimas.....	35
1. Atlyginimo mokėjimo momentas ir mokėtojai.....	36
2. Atlyginimo dydis, apmokestinami objektai.....	39
3. Atlyginimą gaunantys subjektai.....	42
3.1. Rinkos tyrimai.....	43
3.2. Teisių turėtojams tenkanti atlyginimo dalis.....	44
3.3. Techninės apsaugos priemonės ir atlyginimo paskirstymas.....	45
4. Surenkamo atlyginimo dydis.....	46
5. Apibendrinimas.....	47
III. Perspektyvos.....	47
1. „Tuščios laikmenos“ mokesčio panaikinimas.....	47
2. „Tuščios laikmenos“ mokesčio esamos koncepcijos tolimesnis įgyvendinimas.....	49
3. „Tuščios laikmenos“ mokesčio evoliucionavimas į mokesť už „piratavimą“.....	49
Pabaiga.....	50
Išvados.....	51
Rekomendacijos.....	53
Literatūros sąrašas.....	54
Santrauka.....	60
Summary.....	61

Įvadas

Siekiant kompensuoti teisių turėtojams žalą, kuri yra patiriama dėl kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2001/29/EB¹ (toliau – direktyva 2001/29) 5 str. 2 dalies b punkte yra numatytas reikalavimas: asmeninio atgaminimo išimtį valstybės narės gali nustatyti tik su sąlyga, jog teisių turėtojai gaus teisingą kompensaciją už žalą, kurią patirs dėl tokio apribojimo. Ši kompensacija literatūroje yra įvardinama kaip „tuščios laikmenos“ mokestis (angl. blank media levy). Šiame darbe mokesčio sąvoka naudosime jos nesiedami su valstybės naudai nustatytais mokesčiais, jai suteikdami mokėjimų kuriais kompensuojama teisių turėtojams reikšmę.

„Tuščios laikmenos“ mokestį yra numatiusios 22 iš 27 Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių narių. Iš likusių ES valstybių dvi valstybės (Airija ir Jungtinė Karalystė) neturi atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimo, o trys (Malta, Kipras, Liuksemburgas), nors ir nustačiusios asmeninio atgaminimo išimtį, neturi funkcionuojančios atlyginimo surinkimo ir paskirstymo sistemos.² „Tuščios laikmenos“ mokesčio įgyvendinimo praktika nėra vienoda įvairiose ES valstybėse. Jose apmokestinamų objektų sąrašas svyruoja nuo siauro asmeniniam atgaminimui naudojamų laikmenų sąrašo (kurį apima kompaktiniai diskai ir analoginės laikmenos) iki plataus asmeniniam atgaminimui naudojamų laikmenų ir įrangos sąrašo (pvz.: asmeniniai kompiuteriai, mobilieji telefonai ir t.t.). Asmeninio atgaminimo apribojimo apimtis svyruoja nuo suteikiančios teisę atgaminti tik vieną kūrinių iki neribojančios kūrinių kopijų skaičiaus, nuo reikalaujančios, jog atgaminimo šaltinis būtų teisėtas iki reikalaujančios, jog toks šaltinis nebūtų aiškiai neteisėtas. Dar įvairesnių šio mokesčio įgyvendinimo pavyzdžių galima rasti už ES ribų. Norvegijoje kompensacija teisių turėtojams yra mokama iš valstybės biudžeto. Kanadoje atgaminimu asmeniniais tikslais pripažįstami visi veiksmai nepriklausomai nuo to iš kokio šaltinio (teisėto ar ne) jie yra atliekami.

Viena iš pirmųjų valstybių, įdiegusių „tuščios laikmenos“ mokestį, buvo Vokietija, tai padariusi 1965 metais.³ Lietuvoje šis mokestis buvo nustatytas 2003 m. kovo 21 d., priėmus Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymą⁴, kurio

1 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB // Europos Bendrijų oficialusis leidinys 2001, L-167

2 Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, 2008 // http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/background_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-11-01;

3 Matulevičienė N. Kūrinių atgaminimas garso ir vaizdo įrašuose asmeniniais tikslais. Kaip kompensuoti išimtinų autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimus? // Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga: ar lengva būti kurėjui Lietuvoje. Straipsnių rinkinys. Vilnius: Phare, 2001, P. 23;

4 Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios 2003-03-21, nr. 28-1125;

nuostatos nustančios atgaminimo asmeniniais tikslais sąlygas įsigaliojo nuo įstojimo į Europos Sąjungą dienos. Šiuo įstatymu buvo įgyvendintos direktyvos 2001/29 nuostatos dėl kompensacijos teisių turėtojams nustatymo.

Lietuvoje šio mokesčio apskaičiavimas ir surinkimas pirmą kartą nustatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 metais patvirtintoje „Atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkoje“⁵. Ji nustatė gana platų sąrašą laikmenų (į kurį įėjo kietieji diskai, atminties kortelės ir kt.), už kurias buvo skaičiuojamas „tuščios laikmenos“ mokestis. Vyriausybė 2007 m. rugsėjo 19 dieną priėmė minėto nutarimo pakeitimą⁶, kuriuo susiaurino laikmenų, nuo kurių skaičiuojamas ir mokamas atlyginimas teisių turėtojams, sąrašą, jame palikdama tik įvairius optinius diskus ir analogines laikmenas. Šiuo metu yra ruošiamos LR autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo⁷ (toliau – ATGTĮ) pataisos, kuriose yra numatoma vėl išplėsti apmokestinamų objektų sąrašą apmokestinant ne tik platesnį ratą laikmenų, bet ir asmeniniam atgaminimui naudojamą įrangą.

Toks platus „tuščios laikmenos“ mokesčio įgyvendinimo spektras yra neatsitiktinis. Iš dalies jis gali būti paaiškinamas tuo, jog įvairius su juo susijusius klausimus nagrinėjo daugelis mokslininkų. Lietuvoje šią temą tyrinėjo A. Vileita, N. Matulevičienė, E. Ivanauskaitė, M. Kiškis, V. Mizaras. Siekdami atskleisti atgaminimo teisės sąvokos problematiką remsimės kitų šalių autoriais: H. P. Knopf, P. B. Hugenholtz. Analizuosime ir Ch. Geiger, K. J. Koelman, H. C. Jehoram darbus, kuriuose buvo nagrinėtos Berno konvencijoje numatytos atgaminimo teisės apribojimo sąlygos (trijų pakopų testas), jų taikymo praktika ir problematika. Atgaminimo asmeniniais tikslais išimtį tyrinėjo A. Vahrenwald, V. L. Benabou, R. C. Picker, W. Maxwell, K. Garnett, F. Tabatabai ir kt. Šių autorių darbų analizė parodė, kad šis mokestis literatūroje tyrinėjamas galinantis tik į tam tikrus jo aspektus, nepateikiant kompleksinės asmeninio atgaminimo apribojimo ir funkcionuojančių „tuščios laikmenos“ mokesčio sistemų vertinimo.

Šiame darbe *tyrimo dalykas* yra „tuščios laikmenos“ mokestis, kuris yra mokamas teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, atliekamą elektroninėje erdvėje pasinaudojant autorių teisių apribojimu. Šiame darbe išskirtinis dėmesys teikiamas elektronei erdvei, dėl to, kad kaip parodė TNS Gallup tyrimas,⁸ pastaruoju metu itin sparčiai auga skaitmeninis

5 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas nr. 1106 „Dėl atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 84-3847;

6 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 19 nutarimas nr. 997 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 23 d. nutarimo nr. 1106 „Dėl atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 102-4156;

7 Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 1999, nr. 50-1598;

8 UAB TNS Gallup tyrimas „Garso ir vaizdo įrašų kopijos“ atliktas LATGA-A užsakymu, 2009 m. sausis;

kūrinių atgaminimas, tuo tarpu analoginių laikmenų naudojimas mažėja. Dėl šios priežasties neanalizuosime kūrinių atgaminimo reprografijos būdus, be to Lietuvoje įgyvendinama „tuščios laikmenos“ mokesčio sistema neapima šio kūrinių atgaminimo būdo.

Šio darbo *tikslas*: įvertinti esamą „tuščios laikmenos“ mokesčio įgyvendinimo praktiką, nustatyti atgaminimo asmeniniais tikslais turinį ir numatyti galimus šio mokesčio ir apribojimo vystymosi variantus ateityje. Šiam tikslui pasiekti numatome šiuos *uždavinius*:

1. Atskleisti teisių turėtojų teisėms nustatyto apribojimo dėl kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais turinį ir sąlygas, kurioms esant kūrinių naudotojai gali pasinaudoti šiuo apribojimu;
2. Įvertinti, kiek esama „tuščios laikmenos“ mokesčio sistema ir surinktų lėšų paskirstymo praktika atitinka numatytą atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimą, atsižvelgiant į lėšas mokančių ir gaunančių subjektų ratą, faktinį asmeninio atgaminimo mastą;
3. Atsižvelgiant į rezultatus gautus nagrinėjant esamą padėtį Lietuvoje ir į kitų valstybių patirtį, išvelgti ir pabandyti atskleisti tolimesnio „tuščios laikmenos“ mokesčio ir atgaminimo asmeniniais tikslais vystymosi modelius ir juos įvertinti.

Atsižvelgdami į išsikeltus uždavinius, šį darbą suskirstėme į tris dalis. Pirmojoje nagrinėsime „tuščios laikmenos“ mokesčio objektą, kuris padės atskleisti „kodėl šis mokestis yra mokamas, kokias teises jis suteikia, antrojoje sieksime įvertinti Lietuvoje funkcionuojančią atlyginimo, mokamo teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, surinkimo ir paskirstymo sistemą, o trečiojoje atsižvelgdami į pirmose dalyse gautus rezultatus bandysime numatyti tolimesnes „tuščios laikmenos“ mokesčio perspektyvas.

Šiame darbe naudosime teorinius (sisteminės, lyginamosios analizės, apibendrinimo) ir empirinius (teisinių dokumentų, visuomenės tyrimų analizės) tyrimo metodus.

I. „Tuščios laikmenos“ mokesčio objektas

„Tuščios laikmenos“ mokestis yra nustatytas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 20 str. 3 dalyje, kurioje yra nurodyta, jog teisių turėtojai turi teisę gauti tam tikrą atlyginimą už atgaminamą kūrinių. Šio „mokesčio“ įgyvendinimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas „Atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos aprašas“⁹ (toliau – Aprašas), kurio 1 punkte yra nurodyta, jog „aprašas reglamentuoja <...> mokamo atlyginimo, už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, dydį, jo surinkimą, paskirstymą ir mokėjimą“. Ši formulė atskleidžia, jog „tuščios laikmenos“ mokesčio objektas yra kūrinio atgaminimas asmeniniais tikslais. Šį atgaminimą naudotojai gali atlikti remiantis kūrinio išimtinės atgaminimo teisės apribojimu, kuris ir laikytinas „tuščios laikmenos“ mokesčio objektu, nes mokestis yra mokamas už tai, jog vartotojai gali pasinaudoti įstatyme numatyta galimybe ir atgaminti kūrinių asmeniniais tikslais. Šiame skyriuje šį apribojimą nagrinėsime tokia tvarka: atskleisime pačios kūrinio atgaminimo sąvokos sampratą, aiškinsimės problematiką, susijusią su teisių apribojimais, aptarsime trijų pakopų testo taikymą, galiausiai atskleisime šio apribojimo turinį.

1. Kūrinio atgaminimas

Berno konvencijos 9 str. 1 dalyje yra numatyta išimtinė autorių teisė leisti atgaminti kūrinius bet kokia forma. Ši teisė į Berno konvenciją buvo įtraukta tik konvencijos peržiūrėjimo Stokholme metu (1967 m.). Valstybės šią teisę iš principo pripažino ir anksčiau, o jos įtraukimui į konvencijos tekstą trukdė ne tiek ginčai dėl pačios teisės egzistavimo, kiek klausimas dėl formulės kuria ji turi būti išreikšta.¹⁰

Iš pažiūros Berno konvencijos nuostata yra pakankamai aiški: „Šios konvencijos saugomų literatūros ir meno kūrinių autoriai turi išimtinę teisę leisti atgaminti šiuos kūrinius bet kokia forma ar būdu“.¹¹ Sąvoka „Literatūros ir meno kūrinių autoriai“ turėtų būti interpretuojama plačiau, į šių subjektų ratą įterpiant ir teisių turėtojus, kuriems yra perleistos atitinkamos išimtinės autorių teisės. Berno konvencijos komentare sąvoka „atgaminimas, bet kokia forma ar būdu“ yra aiškinama kaip

9 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 19 d. nutarimas nr. 997 „Dėl atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“// Valstybės žinios 2007 102-4159;

10 Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos komentaras (Paryžiaus akto redakcija, 1971). Vilnius: Phare. 2001;

11 Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos komentaras (Paryžiaus akto redakcija, 1971). Vilnius: Phare. 2001;

kūrinio užfiksavimas bet kokioje materialioje laikmenoje tam tikslui naudojamais būdais.¹² Šiuo atveju reikėtų plačiau panagrinėti sąvoką „materiali laikmena“. Kyla klausimų: kokia yra jos apimtis? Ar tais atvejais, kai kopija padaroma virtualioje erdvėje (interneto tinkle), galime teigti, jog tokia kopija yra materialinė? Ši problema iš dalies išsprendžiama Berno konvencijos 9 str. 3 dalyje, kurioje yra nurodyta, jog „Bet koks garso ar vaizdo įrašas pagal šią konvenciją yra laikomas atgaminimu“.¹³ Akivaizdu, jog įrašo kaip objekto sąvoka, negali žymėti veiksmo – atgaminimo, todėl šią teisės normą reikėtų aiškinti taip, jog bet koks audiovizualinio kūrinio įrašo padarymas turi būti laikomas atgaminimu. Šiuo atveju atskleidžiant šios teisės normos turinį yra itin svarbu išsiaiškinti sąvokos „įrašas“ turinį. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas įrašą apibrėžia kaip „kas užfiksuota magnetinėje plokštelėje, juostoje“.¹⁴ Mūsų manymu, šis apibrėžimas yra nepakankamai išsamus. Iš jo negalime suprasti ar įrašas turi pasižymėti perduodamumo savybe (t.y. ar asmenys turi turėti galimybę jį perduoti vieni kitiems). Įrašo sąvokos apribojimas tam tikromis formomis neatitinka Berno konvencijos 9 str. 3 dalies reikalavimų.

Atgaminimo teisė reglamentuoja ir direktyvos 2001/29 „Dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo“, kurios 2 str. numato, jog „Valstybės narės nustato išimtinę teisę leisti arba uždrausti tiesiogiai ar netiesiogiai, laikinai ar nuolat, bet kuriuo būdu ir bet kuria forma atgaminti visą ar iš dalies: a) autoriams – savo kūrinius <...>“ ir ATGTĮ 15 str. 1 d. 1 p., kuri aiškinant kartu su 2 str. 1 dalimi gauname iš esmės identišką apibrėžimą tam, kuris pateiktas direktyvoje. Galime išskirti šiuos svarbiausius ATGTĮ 2 str. 1 dalyje pateiktos „atgaminimo“ sąvokos elementus: a) viso arba dalies kūrinio b) tiesioginis ar netiesioginis c) nuolatinis ar laikinas d) kopijos padarymas e) bet kuriuo būdu ir forma, įskaitant elektroninę formą. Siekiant geriau suvokti šios sąvokos turinį reikia detaliau išanalizuoti jos atskirus elementus.

a) Atgaminimo sąvoka yra pradedama pažymint, jog ar laikysime tam tikrą veiksmą kūrinio atgaminimu ar ne, *nepriklauso nuo to, kokia apimtimi kūrinys buvo atgamintas*.¹⁵ Dalies kūrinio sąvoka apima tokią kūrinio dalį, kuri atitinka visus kūriniumi keliamus reikalavimus ir pagal kurią galima identifikuoti kūrinį.¹⁶ Tradicinėje materialaus kūrinio sampratoje šis požymis lyg ir nekelia abejonių, tačiau, mūsų manymu, neaiškumų ir ginčų gali kilti, bandant aiškinti šiuos požymius skaitmeninėje erdvėje. Tam, jog vartotojas galėtų identifikuoti tam tikrus skaitmeninius duomenis, kaip kūrinį, jis turi turėti galimybę patikrinti šių duomenų turinį (pvz.: atidaryti tam tikrą failą). Tuo tarpu tam, jog konstatuotume atgaminimo faktą pagal minėtą apibrėžimą, pakanka nustatyti vien

12 Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos komentaras (Paryžiaus akto redakcija, 1971). Vilnius: Phare. 2001;

13 Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-988;

14 Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius 2000

15 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 358;

16 Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga informacinėje visuomenėje. Vilnius: Phare. 2001;

tai, jog buvo atgaminta tam tikra dalis kūrinio (šiuo atveju – tam tikrų duomenų). Todėl yra neaišku, ar kūrinio dalies (šiuo atveju skaitmeninių duomenų) atgaminimas, kuri negali būti atidaryta ir identifikuota kaip kūrinys ar jo dalis, gali būti laikoma kūrinio dalimi ir jo atgaminimu. Neaišku, ar šiame apibrėžime nurodyta kūrinio dalis turi pasižymėti funkcionalumo savybe, ar užtenka vien fakto, jog tam tikri duomenys gali sudaryti skaitmeninėje formoje užfiksuoto kūrinio dalį. Bandant išsiaiškinti šią situaciją, reikėtų atkreipti dėmesį į Jungtinės Karalystės teismų praktiką, kurioje yra nurodoma, jog kūrinio atgaminimui konstatuoti užtenka nustatyti tai, jog tam tikra kūrinio dalis buvo nukopijuota į kompiuterio operatyviają atmintį. Nagrinėjant Higgs v. R. bylą nebuvo keltas klausimas dėl galimybės atkurti kūrinį (kompiuterinį žaidimą) ar jo dalį iš nukopijuotų duomenų, o buvo pasisakyta, jog užtenka įrodyti vien tai, jog tam tikri duomenys sudarę kompiuterinį žaidimą buvo nukopijuoti į operatyviają atmintį.¹⁷ Šiuo atveju kyla klausimas, kaip reikia suvokti autorių teisių objektą – kūrinį: ar jis turi pasižymėti ATGTĮ 4 str. 1 dalyje įvardintomis savybėmis, ar užtenka, jog tai būtų tam tikri duomenys apie objektus atitinkančius minėtame straipsnyje keliamus reikalavimus? Mūsų vertinimu, tam, jog būtų galima pripažinti tam tikrą veiksmą kūrinio atgaminimu, tokio veiksmo metu turi būti atgaminta tokia dalis kūrinio (tiek duomenų apie kūrinį), kuri savarankiškai atitiktų minėtame straipsnyje keliamus reikalavimus. Šią situaciją aiškinant priešingai, būtų pasiektas rezultatas, kuomet objektas neatitinkantis kūriniiui keliamų reikalavimų būtų laikomas kūrinio kopija.

b) „*Tiesioginis ar netiesioginis*“. Šia tautologija yra siekiama pažymėti, jog atgaminimas nepriklauso nuo to, ar kopija daroma per atstumą, ar toje pačioje vietoje, kur yra ir originalas, ar kopija daroma nuo kopijos (transliavimo) ar nuo originalo.¹⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, jog atgaminimu yra laikomas ir skulptūrų pavaizdavimas fonuotrukose¹⁹. Toks atgaminimo sąvokos aiškinimas aiškiai parodo, jog kūrinio atgaminimas apima ne tik identišką kopijos padarymą, bet ir netiesioginę kūrinio kopiją – jo atvaizdo atgaminimą ir pan.

c) Kita svarbi atgaminimo savybė yra tai, jog ji gali būti „*laikina ar nuolatinė*“. Ši atgaminimo sąvokos savybė logikos požiūriu yra apibrėžta taip pat naudojant tautologijos konstrukciją, nes objektas, atgaminimas, vertinant jo tęstinumą, gali pasižymėti tik dviem savybėmis: būti nuolatinis arba būti nenuolatinis (laikinas). Nuolatinis kūrinio atgaminimas pasižymi sukurto objekto pastovumu, tuo tarpu laikinas objektas yra sukuriamas trumpam laikui. Su

17 Supreme Court of Judicature Court of Appeal (Criminal Division) 2008 m. birželio 24 sprendimas byloje Higgs v. R. ; prieiga <http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Crim/2008/1324.html&query=title+%28+r+%29+and+title+%28+v.+%29+and+title+%28+higgs+%29&method=boolean>; 2009-11-01.

18 Ivanauskaitė E. Teisė atgaminti kūrinį // Autorių teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius: aktualijos ir perspektyvos. Pranešimų rinkinys. Vilnius: Eugrimas, 2004;

19 Lietuvos aukščiausiojo teismo 2001 m. rugsėjo 20 d. nutartis byloje nr. 3k-7-619/2001, Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra v. leidykla „Algimantas“;

laikino atgaminimo sąvoka dažnai yra siejamas kūrinio atgaminimas kompiuterio operatyviojoje atmintyje.²⁰ Tačiau tiek 2001/29 direktyvoje, tiek ATGTĮ yra numatyti tam tikri apribojimai laikino atgaminimo atveju. Direktyvos 5 str. 1 dalyje, kaip ir ATGTĮ 29 str. 1 dalies 1 punkte yra numatyta, jog yra leidžiamas laikinas atgaminimas, kai:

1) jis yra būtina technologinio proceso dalis, siekiant perduoti informaciją tinkle (tai akivaizdžiai pritaikyta internetui, nes be tokios išimties iš esmės taptų neįmanomas teisėtas kūrinio buvimas interneto tinkle), tačiau šiuo atveju leidimas laikinai atgaminti kūrinį yra apribojamas tokio atgaminimo tikslo – informacijos perdavimo;

2) atliekamas tam, kad paskui būtų teisėtai pasinaudota kūrinu. Šiuo atveju išlieka neaišku, kaip turėtų būti nustatoma ar naudojimas kūriniumi yra teisėtas, ar ne, nes akivaizdu, jog laikina kopija yra daroma tam, jog vėliau ji būtų naudojama (jei ją laikysime bet kokio technologinio proceso dalimi). Tokios kopijos teisinis apibrėžtumas yra neaiškus, kai nėra siekiama pasinaudoti kūriniumi (pvz.: į kompiuterio CD-ROM yra įdedamas kompaktinis diskas, kuriame yra įrašytas fonogramų atlikėjų albumas, tačiau tai daroma siekiant tiesiog patikrinti ar veikia kompiuterio įrenginys arba pažiūrėti kas yra kompaktiniame diske. Kaip žinia, įdėjus kompaktinį diską į šį įrenginį tam tikra dalis joje esančių duomenų automatiškai yra nukopijuojami į kompiuterio operatyviają atmintį). Iš kitos pusės, yra neaiškios tam tikros situacijos, kuomet asmuo iki pasinaudojimo kūriniumi (pvz.: prieš patekdamas į tam tikrą interneto svetainę, kurioje yra autorių teisėmis saugomų objektų) turi nustatyti tokio kūrinio teisėtumą.²¹ Priešingu atveju, jam pasinaudojant neteisėta kūrinio kopija, kūrinio kopijos bus automatiškai sukurtos tam tikrose kompiuterio dalyse ir bus galima kelti klausimą dėl atsakomybės už tokių kopijų sukūrimą.

Iš dalies priešingą poziciją dėsto Vytautas Mizaras, kurią jis grindžia trimis pagrindiniais argumentais: a) teisių turėtojai suvokia, jog laikinas atgaminimas yra neišvengiamas, norint įprastais būdais pasinaudoti kūriniumi b) vartotojas ne visais atvejais turi galimybę įvertinti kūrinio teisėtumą prieš jį atgamindamas (technologiniu požiūriu) c) interneto veikimo principas yra pagrįstas nuolatiniu informacijos atgaminimu. Tačiau šis autorius prieina prie išvados, jog pozityvioji teisė pasirinko atgaminimu laikyti visus informacijos fiksavimo veiksmus (įskaitant trumpalaikius, kurie yra tik technologinio proceso dalis), tačiau kartu numatė autorių teisių apribojimą, pagal kurį tokie atgaminimo veiksmai (jei jie yra atliekami tam, kad būtų teisėtai pasinaudota kūriniumi) yra laikomi nepažeidžiančiais išimtinės atgaminimo teisės.²²

Tokia pozicija kelia problemų dėl to, jog nesuteikia galimybių vartotojui prieš atliekant

20 Mizaras V. Autorių teisės: civilinai gynybos būdai: monografija. Vilnius: Justitia, 2003. P. 66;

21 Mizaras V. Autorių teisės: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 371

22 Mizaras V. Autorių teisės: civilinai gynybos būdai: monografija. Vilnius: Justitia, 2003. P. 66

atgaminimo veiksmus įsitikinti jų teisėtumu. Literatūroje galime sutikti ir kitokią nuomonę. Pagal ją tarpinis rezultatas neturėtų būti laikomas autorių teisių objektu – kūrinio kopija, o jį reikia laikyti tik techninio proceso dalimi.²³

d) Kita atgaminimo savybė, kuri yra nurodyta ATGTĮ yra „kopijos padarymas“. Būtina atkreipti dėmesį į tai, jog kopijos sąvoka nėra minima 2001/29 direktyvos 2 straipsnyje. Sąvoką „kopija“ Tarptautinių žodžių žodynas aiškina, kaip „bet koki daiktą, padarytą tiksliai pagal pirminį pavyzdį“²⁴. Analogišką apibrėžimą pateikia ir Visuotinė lietuvių enciklopedija²⁵. Tačiau mūsų vertinimu toks kopijos apibrėžimas yra netinkamas naudoti nagrinėjant atgaminimo sąvoką, kadangi jis įvertina tik daiktą, kuris tradiciškai yra suprantamas kaip materialus objektas, ir yra visiškai nepritaikytas atgaminimo sąvokos aiškinimui, nes neatsižvelgia į tokių veiksmų ir autorių teisės specifiką.

Detaliau aiškinantis kopijos sąvoką, pažymėtina, jog užsienio teismų praktikoje ji yra siejama su papildomo kūrinio egzemplioriaus padarymu. Kanados aukščiausiasis teismas atmetė pareiškėjų skundą, kuriuo buvo skundžiamas veiksmas, kurio metu dažai buvo perkelti nuo plakato ant storos drobės ir tokia drobė pardavinėjama. Teisėjų kolegija nusprendė, jog procesas, kurio pradžioje buvo vienas kūrinio egzempliorius ir kurio pabaigoje buvo vienas kūrinio egzempliorius negali būti vadinamas atgaminimu. Šioje teismo kolegijoje buvo ir kitokių nuomonių. Trys teisėjai iš keturių pasisakė, jog buvo pažeista kūrinio atgaminimo teisė, nes laiko atžvilgiu buvo sukurtos kelios kopijos, nors jos ir nekoegzistavo.²⁶ Tačiau svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog šiuo atveju nebuvo nagrinėtos neturtinės autoriaus teisės į kūrinio neliečiamumą.²⁷ Panašios teismų praktikos galima aptikti ir kontinentinėje teisėje. Šveicarijos teismas nagrinėjo bylą Walt Disney Co v K, kurioje asmuo įsigijo 63 legalias filmų vaizdajuostes, kurios buvo koduotos Šveicarijoje nenaudojama kodavimo sistema (NTSC). Kaltinamasis, panaudodamas tas pačias vaizdajuostes, pakeitė jose buvusius duomenis taip, jog vaizdajuostės būtų tinkami naudojimui šioje šalyje. Šio proceso metu buvo pakeičiami kasetėse buvę elektromagnetiniai signalai, tačiau nebuvo nei pakeičiamas pats kūrinys, nei sukuriamos papildomos jo kopijos. Todėl teismas konstatavo, jog nebuvo pažeista atgaminimo teisė.²⁸ Atsižvelgiant į tai, reikėtų daryti išvadą, jog kopijos padarymo sąvoka turi būti siejama su kelių egzempliorių sukūrimu, kurie turėtų bent minimalų laiko tarpą

23 Hugenholtz P. B. Caching and Copyright: the Right of Temporary Copying // European Intellectual Property Review. 2000, nr. 22(10);

24 Tarptautinių žodžių žodynas, Leidykla „Žodynas“, Vilnius 2001;

25 Visuotinė lietuvių enciklopedija X tomas, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius, 2006;

26 Supreme Court of Canada, Theberge v. Galerie d' Art du Petit Champs inc., 2002 march 28, prieiga <http://scc.lexum.umontreal.ca/en/2002/2002scc34/2002scc34.html> 2009-11-02;

27 Knopf H. P. Canada: Copyright: when reproduction without multiplication is not reproduction //European Intellectual Property Review. 2002, nr. 24(7);

28 Willi Ch. Switzerland: Copyrigh // European Intellectual Property Review. 1996, nr. 18(7);

egzistuoti kartu.

e) Aptariant atgaminimo sąvoką yra svarbu pažymėti ir tai, jog *atgaminimas nėra ribojamas tam tikrais būdais ar formomis*. Toks neutralumas yra atėjęs dar iš Berno konvencijos ir juo yra siekiama pabrėžti tai, jog nėra apsiribojama tam tikrais žinomais būdais ar formomis, o yra siekiama išplėsti šią sąvoką visiems galimiems atvejams. Tokiu būdu yra siekiama neapriboti atgaminimo sąvokos tam tikru laikmečiu esamomis kūrinų atgaminimo technologijomis, o norima sukurti universalią sąvoką, kurią bus galima naudoti ir ateityje.²⁹ Vertinant šios savybės apibrėžtumą logikos požiūriu, reikia pastebėti, jog atgaminimo būdų ir formų aibės taip pat yra visa apimančios kaip ir anksčiau minėtų savybių, kurių apibrėžimui naudotos tautologijos konstrukcijos.

Apibendrinami atgaminimo sąvokos apibrėžimą norime pabrėžti, jog didžioji dalis šią sąvoką nusakančių savybių („tiesioginis ir netiesioginis“, „nuolatinis ar laikinas“, „bet kuriuo būdu ir bet kuria forma, įskaitant skaitmeninę“) yra pernelyg neapibrėžtos ir neišskiriančios jokių atgaminimo savybių, priešingai – įtvirtinančios tai, jog atgaminimo sąvoka naudojama ATGTĮ, 2001/29 direktyvoje ir kituose tarptautiniuose teisės aktuose negali būti apribota dėl jokių apibrėžime nurodytų savybių. Logikos požiūriu toks apibrėžimas, kuris nenusako apibrėžiamo objekto savybių padedančių jį atskirti iš kitų objektų yra ydingas³⁰. Taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, jog ATGTĮ, apibrėžiant atgaminimo sąvoką „yra nurodyta, jog tai yra „kopijų (kopijos) padarymas“, nors tokia sąvoka nėra minima 2001/29 direktyvoje, tačiau ji yra minima Berno konvencijos 9 str. 3 dalyje, todėl, mūsų manymu, ja galima vadovautis, bandant atskleisti šią sąvoką.

Pasauliniu mastu nors ir pripažįstama, jog atgaminimo teisė yra viena iš svarbiausių autorių teisių³¹, vis dėlto dėl jos nėra vieningos nuomonės. Dėl šios sąvokos išplėtimo visiems technologiniams procesams nesusitarė Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos šalys, todėl ji nebuvo įtraukta į Autorių teisių sutartį (priimtą Ženevoje 1996 m gruodžio 20 d.). Derybose dėl šios sutarties galime išskirti šiuos pagrindinius požiūrius:

1. Atgaminimo teisė turi būti suprantama kaip teisinė kategorija, o ne techninė, todėl negali būti išplėsta į grynai techninius veiksmus, kurie suprantami, kaip nepatenkantys į atgaminimo teisės apimtį.
2. Atgaminimo teisė remiantis Berno konvencija yra suprantama itin plačiai, apimant visus objektyvius duomenų fiksavimo atvejus, o kylančias problemas galima išspręsti nustatant

29 Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos komentaras (Paryžiaus akto redakcija, 1971), Vilnius 2001;

30 Plečkaitis R. Logikos pagrindai. Vilnius: Tyto alba, 2006;

31 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P 354 psl.

tokios teisės apribojimus.³²

Atgaminimo sąvoką aiškinant pažodžiui yra gaunamas apibrėžimas, kuris neatsižvelgiant į autorių teisių objekto – kūrinio specifiką, bet kokių duomenų, susijusių su kūrinium, fiksavimą prilygina kūrinio atgaminimui. Kaip teigė Martin F. Hansen „Berne konvencijos 9 str. 1 dalis apima bet kokius atgaminimo būdus ir formas, todėl toks reglamentavimas apima atgaminimą nepriklausomai nuo naudojamos technologijos ar laikmenos“.³³

Tačiau mūsų manymu, toks lyginimas yra nepagrįstas. Kūrinio atgaminimo sąvoka yra siejama su viena iš pagrindinių turtinių autorių teisių - išimtinė teise leisti ar uždrausti atgaminti kūrinį bet kokia forma ar būdu (ATGTĮ 15 str. 1 d. 1 p.). Tokiu būdu įstatymų leidėjas suteikė autoriams teisę spręsti dėl nematerialaus objekto – kūrinio, atgaminimo. Kūrinys negali būti prilygintas materialiai jo išraiškos formai³⁴. Todėl tais atvejais, kuomet kūrinys yra išreikštas materialia forma, egzistuoja dvilyčiai teisiniai santykiai: viena dalis, susijusi su materialia kūrinio išraiškos forma (CD, DVD ar kita materialia informacijos laikmena), ir kita dalis, susijusi su kūrinium kaip nematerialiu objektu. Autoriaus išimtinės teisės apima tik kūrinį kaip nematerialų objektą. Tuo tarpu materialios kūrinio išraiškos teisinis apibrėžtumas yra apibūdinamas vadovaujantis daiktinę teisę reguliuojančiomis normomis (dažniausiai tai būna nuosavybės teisė).

Autorių atgaminimo teisės turinį tikslingiausia vertinti per turtinį šios teisės pobūdį, nes išimtinės atgaminimo teisės, kaip ir kitų turtinių autorių teisių, paskirtis yra užtikrinti ekonominius autoriaus interesus.³⁵ Tokiu būdu vertinant atgaminimo teisės objektą – kūrinio kopiją, esminis ją apibūdinantis požymis tampa kūrinio kopijos ekonominė vertė, apie kurią visais atvejais galime kalbėti tik tada, kai tokia kūrinio kopija gali būti civilinės apyvartos objektu (t.y. vieni individai ją gali perduoti kitiems individams).³⁶ Kopijos ekonominės vertės elementas, padeda išvengti technokratiškų informacijos fiksavimo vertinimų, kurie tam tikrais atvejais gali privesti prie absurdiškų rezultatų. Pavyzdžiui: regėjimo negalę turinčiam asmeniui yra suteikiama „elektroninė akis“, kuri jam sudaro galimybę matyti aplinką³⁷ arba asmuo įdeda kompaktinį diską su vaizdo

32 Vinje T. C. The New WIPO Copyright Treaty: a Happy Result in Geneva // European Intellectual Property Review. 1997, nr. 19(5);

33 Hansen M. F., Dixon A. N. The Berne Convention Enters the Digital Age // European Intellectual Property Review. 1996, nr 18(11);

34 Žilinskas V. J., Kasperavičius P., Kiškis M. Intelektinė nuosavybė ir jos teisinė apsauga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007. P. 150-157;

35 Sterling J. A. L. World Copyright Law. Sweet & Maxwell, 2003. P. 366

36 Šiuo atveju reikia patikslinti, jog civilinės apyvartos objektu yra ne pats kūrinys, kaip objektas, o tam tikros teisės į autorių teisėmis saugomą kūrinį, kurios pereina licencinių sutarčių pagrindu. Kūrinį kaip objektą nurodome atsižvelgdami į tai, jog ATGTĮ 15 str. 1 d. 5 p. kūrinys yra įvardintas kaip civilinės apyvartos objektas ir toks šios sąvokos vartojimas yra įprastas kalbant apie kūrinų kopijų pardavimą vartotojams.

37 [Electronic for blind man, prieiga http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/606938.stm](http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/606938.stm); 2009-11-10. Toks įrenginys padaro užfiksuoja aplinkos vaizdą, jį apdoroja ir perteikia žmogaus smegenims, viso šio proceso metu neabejotinai yra sukuriamas aplinkos vaizdo įrašas, o joje gali pasitaikyti ir autorių teisėmis saugomų objektų.

klipu į CD-ROM įrenginį ir jį atidaro, vertinant grynai technologiniu požiūriu yra padaromos mažiausiai 6 kopijos skirtingose kompiuterio vietose³⁸. Visos elektroninės įrangos veikimas yra pagrįstas duomenų saugojimo ir apdorojimo įrenginių tarpusavio sąveika, todėl technologiniu požiūriu, visais atvejais autorių teisių saugomais objektais naudojantis elektroniniais įrenginiais bus vykdomas kūrinų atgaminimas. Tačiau, mūsų vertinimu, toks platus atgaminimo teisės aiškinimas neatitinka autoriui suteiktos išimtinės atgaminimo teisės tikslo.

Esminis atgaminimo teisės tikslas yra užtikrinti ekonominius autoriaus interesus, suteikiant galimybę pasinaudoti rinkos teikiamais privalumais. Todėl atgaminimo teisė turi būti instrumentas pasiekti šiuos tikslus, nei daugiau, nei mažiau.³⁹ Šie interesai gali būti užtikrinti įgyvendinant išimtinę teisę tik į tokias kūrinio formas, kurios gali būti civilinės apyvartos objektu ir turėti tam tikrą ekonominę vertę. Tariamų autoriaus teisių įgyvendinimas tokiais būdais, kurių nesitiki nei autorių teisių turėtojai, nei naudotojai galėtų pažeisti abiejų pusių interesus ir teisėtus lūkesčius. Kaip teigė Kohler⁴⁰ „techniniai kriterijai negali būti naudojami tam, jog būtų nuspręsta ar buvo pažeista atgaminimo teisė, ar ne. Kopijos sąvoka turi būti vertinama per gebėjimą perduoti darbą kitiems“. Tokiu būdu aiškinant atgaminimo teisę ji yra susiaurinama, eliminuojant kopijas, kurios atlieka tik techninę funkciją. Minėta savybė visiškai neturi įtakos autoriaus turtiniams interesams, nes įprastinėje apyvartoje esančios (ar būsimos) prekės, iš kurių autorius gauna pajamas, nelieka nuošaly atgaminimo apibrėžimo, todėl nekyla pavojus iš šių pajamų gaunamam autoriniam atlyginimui.

Atsižvelgiant į išdėstytas atgaminimo teisės ypatybes, toliau šiame darbe atgaminimo sąvoką vartosime norėdami pabrėžti, jog tai yra tiesioginis ar netiesioginis, laikinas ar pastovus kopijų, kurios gali būti perduodamos tarp žmonių kaip atskiri objektai, padarymas bet kuriuo būdu ir bet kuria forma, įskaitant elektronine.

2. Autorių teisių apribojimai

Šiuo metu literatūroje nėra vieningos nuomonės dėl autorių teisių apribojimų sąvokos turinio, o galima išskirti net dvi skirtingas šios sąvokos koncepcijas. Pagal vieną iš jų, autorių teisių apribojimai turi įtakos autorių teisėms, tačiau saugo tik visuomenės interesą, jo nepaversdami teise.

38 Atidarant vaizdo klipą iš kompaktinio disko duomenys yra saugomi: 1)CD-ROM įrenginio spartinančiojoje atmintyje 2)dalis duomenų yra įrašoma į kompiuterio operatyviają atmintį 3)dalis duomenų yra įrašoma į kietąjį diską 4)duomenis įrašant į kietąjį diską jie būna įrašomi į kietojo disko spartinančiąją atmintį 5)duomenis apdorojant procesoriuje yra naudojamosi procesoriaus spartinančiąją atmintimi 6)siekiant atvaizduoti duomenis jie yra siunčiami į vaizdo plokštę, kuri turi savo atmintį 7)siekiant atkurti garsą, duomenys yra siunčiami į kompiuterio garso plokštę kur prieš juos paverčiant į analoginį signalą jie būna apdorojami, o tokiu būdu ir išsaugomi.

39 Hugenholtz P. B. Caching and Copyright: the Right of Temporary Copying // European Intellectual Property Review. 2000, nr. 22(10). P. 485.

40 Kohler J Das Autorerecht, pagal Hugenholtz P. B. Caching and Copyright: the Right of Temporary Copying // European Intellectual Property Review. 2000, nr. 22(10) P. 485;

Kita samprata teigia priešingai, jog autorių teisių apribojimai suteikia naudotojams tam tikras teises, kurias šie gali savarankiškai įgyvendinti. Siekdami išsamiau atskleisti šių koncepcijų turinį, jas panagrinėsime detaliau.

2.1. Autorių teisių apribojimas - „niekieno žemė“

Pirmiausia aptarsime poziciją, kuri autorių teisių apribojimų nelaiko naudotojo teisėmis. Šią poziciją palaikantys autoriai teigia, jog tokį aiškinimą galime grįšti Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos Autorių teisių sutartimi, kurios preambulėje yra nurodyta, jog šia sutartimi yra derinamos autorių teisės su visuomenės interesais.⁴¹ Prancūzijos teismai labai aiškiai šią poziciją išsakė Perquin v. Ste Universal Pictures Video France byloje (toliau – Mulholland drive byla), kuri buvo nagrinėta Prancūzijos kasaciniame teisme, du kartus apeliaciniame teisme.⁴²

Šios bylos fabula iš pirmo žvilgsnio gana paprasta – asmuo (Perquin) įsigijo DVD diską su Mulholland drive filmo įrašu. Vartotojas filmą ketino pažiūrėti kartu su tėvais, jų namuose, tačiau jie namuose neturėjo DVD grotuvo, o turėjo tik video kasečių grotuvą. Todėl Perquin nusprendė įrašyti įsigytą filmą į video kasetę, ją nusinešti pas tėvus ir kartu peržiūrėti. Tačiau to padaryti buvo neįmanoma dėl to, jog į DVD diską buvo įdiegtos techninės apsaugos priemonės. Dėl šios priežasties Perquin manė, jog yra pažeista jo teisė į kopiją asmeniniais tikslais ir kreipėsi į teismą su prašymu apginti šią teisę.⁴³ Šioje darbo dalyje norime atkreipti dėmesį į tai, kaip teismas traktavo autorių teisių apribojimus. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė dėl tos priežasties, jog manė, kad Prancūzijos įstatymai nėra numatę „teisės į kopiją asmeniniais tikslais“, o numatytas autorių teisių apribojimas gali būti suprantamas tik kaip išimtinių autorių teisių išimtis. Nors apeliacinės instancijos teismas ir nepripažino, jog egzistuoja „teisė į kopiją“, tačiau pripažino, jog išimties sąlygos buvo patenkintos ir asmuo, įsigijęs diską, kartu „įsigyja ir privilegiją“ pasidaryti kopiją asmeniniais tikslais.⁴⁴ Bylai nukeliavus į Prancūzijos kasacinį teismą, sprendimas buvo pakeistas argumentuojant tuo, jog toks naudojimas iš esmės neatitinka „trijų pakopų testo“ reikalavimų⁴⁵, tačiau apie tai kalbėsime kituose šio darbo skyriuose. Kalbant apie autorių teisių apribojimo sąvoką, mums yra svarbus apeliacinio teismo sprendimas, kurį jis priėmė antrą kartą svarstydamas šią bylą. Šiame sprendime apeliacinis teismas rado būdų nesivadovauti kasacinio teismo pateiktais argumentais ir bylą išsprendė nuroydamas, jog nėra teisės į kopiją asmeniniais

41 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 495;

42 Benabou V. L., Torremans P. Letter from France // European Intellectual Property Review. 2008, nr. 30(11) P. 464;

43 Benabou V. L., Torremans P. Letter from France // European Intellectual Property Review. 2006, nr. 28(3);

44 Decision Paris Court of Appeal (Cour d'appel) Fourth Chamber 22 April 2005 - (Perquin and UFC Que Choisir v. SA Films Alain Sarde, Sté Universal Pictures vidéo France et al., „DVD Copy II“)

45 Decision Supreme Court (Cour de Cassation) First Civil Chamber 28 February 2006 - (Perquin and UFC Que Choisir v. SA Films Alain Sarde, Sté Universal Pictures vidéo France et al., „DVD Copy III“)

tikslais, o yra tik autorių teisių išimtis, tačiau išimtis pati savaime nesukuria teisės. Kadangi šiuo atveju teismas neišvelgė teisės į kopiją, tokiu būdu nebuvo pagrindo kreiptis į teismą, nes teisme gali būti ginamos tik teisės.⁴⁶ Winston Maxwell tokią poziciją apibūdina kaip „sulaikančią autorius nuo teisinių procesų pradėjimo kūrinių naudotojų atžvilgiu, kurie daro kopijas asmeniniais tikslais (jei jas gali pasidaryti), tačiau nesuteikiančią galimybės vartotojams reikalauti iš autorių imtis priemonių ir pašalinti kliūtis tokiems veiksams atlikti“.⁴⁷

Mūsų vertinimu, ši pozicija kelia tam tikrų abejonių, nes apribojimai pagal ją yra suprantami kaip tam tikra „niekieno žemė“ teisės prasme. Autorių teisės jų išimčių atžvilgiu yra apribotos, taip iš pastarųjų atimant teisinį „ginklą“ jas ginti, tačiau kartu ši „teritorija“ teisiniais instrumentais nėra suteikiama kūrinių naudotojams. Tokiu būdu šalys savo interesus teisių apribojimų atžvilgiu yra paliekamos ginti neteisėtais priemonėmis, viena iš kurių gali būti techninės apsaugos priemonės.

2.2. Autorių teisių apribojimas – naudotojo teisė

Jurisprudencijoje galime sutikti ir priešingų nuomonių. Yra autorių teigianči, jog autorių teisių apribojimai vartotojams suteikia teises, kuriomis jie gali naudotis taip pat kaip ir autoriai. Tokių prielaidų galime sutikti 2001/29/EB direktyvoje, dėl autorių teisių ir gretutinių teisių visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo, kurios 31 konstatuojamojoje dalyje netiesiogiai yra leidžiama suprasti, jog derinami yra teisių turėtojų ir naudotojų tiek teisės, tiek interesai, tačiau aiškiai nėra atsakoma į šį klausimą.⁴⁸ Tuo tarpu ATGTĮ 20 str. komentare yra teigiama, jog yra „nustatytos fizinio asmens teisės atgaminti kūrinių savo asmeniniams poreikiams“⁴⁹. Todėl akivaizdu, jog komentaro autorius bent jau kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais laiko kūrinių naudojo teise, o atsižvelgiant į tai, jog visi autorių teisių apribojimai turi būti vienodos prigimties, tokį aiškinimą galime taikyti visiems autorių teisių apribojimams. Tokias išvadas sustiprina ir tai, jog, kaip teigia Vytautas Mizaras, ATGTĮ 75 str. 4 dalyje (pasinaudojant 2001/29 direktyvos 6 str. 4 dalyje suteikta teise) yra numatyta, jog „naudotojai, turintys teisę gauti nekomercinės naudos iš šių apribojimų, gali kreiptis į Tarybą prašydami tarpininkauti šiame ginče<...> Jeigu šalys nesutinka su tarpininko (tarpininkų) pasiūlymu, ginčą sprendžia Vilniaus apygardos teismas“.⁵⁰ Todėl akivaizdu, jog sistematiškai aiškinant ATGTĮ autorių teisių apribojimų sąvoka turi būti suprantama kaip

46 Decision Paris Court of Appeal (Cour d'appel) Fourth Chamber, Section A 4 April 2007 (Perquin and Association UFC Que Choisir v. Sté Universal Pictures Vidéo France, „DVD Copy IV“)

47 Maxwell W. Paris Appeal Court Rules DVD Anti-copy Measures Illegal // Entertainment Law Review. 2005, nr. 16(8). P. 231;

48 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 495;

49 Vileita A. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras // Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000. P. 78;

50 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1;

suteikianti kūrinį naudotojams tam tikras teises.

Tokią poziciją galima sutikti ir kitų šalių mokslininkų darbuose. Christopher Geiger kritikuodama Mullholand drive bylos pirmosios instancijos teismo argumentą, jog vartotojas paprasčiausiai neturėjo teisės į kopiją asmeniniais tikslais, teigia, jog „toks argumentas atitiko įstatymo raidę, tačiau buvo aiškiai neteisingas, nes suteikė teisių turėtojams galimybę keisti įstatymo nustatytą interesų balansą vienašališkai diktuoju sąlygas kūrinį naudotojams“.⁵¹ Su tokia pozicija reikėtų sutikti, nes, kaip teigia Alfonsas Vaišvila, teisės norma, nustatanti tam tikrą teisių ir pareigų balansą, tačiau nesuteikianti vartotojams teisės ginti savo interesų, netenka vieno iš savo elementų – sankcijos. Be šio elemento teisės norma nustoja veikusi ir nebegali tinkamai reguliuoti socialinių santykių, nes negali užtikrinti, jog teisės norma bus įgyvendinta.⁵² Iš esmės analogišką poziciją palaiko ir Christopher Geiger, kuris teigia, jog Mullholand drive bylą pirmą kartą nagrinėjant apeliaciniame teisme, buvo pasirinktas tinkamas motyvas – buvo teigiama, jog įstatymų leidėjas nustatydamas autorių teisių apribojimą, apimantį kopijos padarymą asmeniniais tikslais, nustatė tam tikrą teisių ir pareigų balansą, leisdamas tam tikrus veiksmus. Todėl šie veiksmai turi būti apsaugoti nuo siekio juos suvaržyti.⁵³

Nagrinėdami vien tik kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimą, galime pasiremti Alfonso Vaišvilos išdėstytomis mintimis, jog tik tais atvejais, kai teisės normos subalansuoja abiejų teisinių santykių dalyvių teises ir pareigas, galime kalbėti apie tai, jog tokia teisės norma atitinka demokratijos keliamus reikalavimus. Priešingu atveju teisiniai santykiai tampa nesubalansuoti, juose vieni asmenys turi privilegiją, o kiti tik prievolės ir tokiu būdu būna išreiškiama vienu agresija prieš kitus.⁵⁴ Kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimo atveju, kūrinį naudotojams Lietuvoje yra numatyta pareiga – mokėti tam tikrą atlyginimą už tokį atgaminimą, kuris yra numatytas nepriklausomai nuo konkrečių atgaminimo veiksmų atlikimo. Todėl akivaizdu, jog šią teisės normą reikia aiškinti siekiant, išlaikyti balansą tarp kūrinį naudotojų ir autorių, tokiu būdu ATGTĮ 20 str. įtvirtintas apribojimas turi būti suprantamas kaip kūrinį naudotojų teisė. Priešingu atveju kūrinį naudotojai turėtų tik pareigas (mokėti atlyginimą), o autorių teisių turėtojai tik teises (gauti atlyginimą), o tai būtų galima suvokti kaip vienos visuomenės grupės agresiją prieš kitą.

51 Geiger Ch. The Private Copy Exception, an Area of Freedom (Temporarily) Preserved in the Digital Environment // International Review of Intellectual Property and Competition Law. 2006, nr. 37(1);

52 Vaišvila A. Teisės teorija // Vilnius: Justitia 2004. P. 270;

53 Geiger Ch. The Answer to the Machine Should not be the Machine: Safeguarding the Private Copy Exception in the Digital Environment // European Intellectual Property Review. 2008, nr. 30(4). P. 125;

54 Vaišvila A. Teisės teorija // Vilnius: Justitia 2004;

3. „Trijų pakopų testas“

Berno konvencijos 9 str. 2 dalyje teigiama, jog „Sąjungos šalių įstatymams suteikiama teisė atskirais ypatingais atvejais leisti atgaminti tokius kūrinius su sąlyga, kad šis atgaminimas neprieštarautų įprastiniam kūrinio naudojimui ir nepažeistų teisėtų autoriaus interesų.“⁵⁵ Ši teisės norma mūsų darbe vaidina didelį vaidmenį, nes tai yra vienas pirmųjų teisės aktų, nustačiusių atgaminimo teisės apribojimų sąlygas, kuriomis privalu vadovautis nustatant apribojimą dėl kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais. Šios sąlygos, kurios iš pradžių buvo taikomos tik atgaminimo teisės apribojimams, vėliau išplitusios ir į kitų autorių teisių apribojimus, yra vadinamos „trijų pakopų testu“. Šis „testas“ nusako sąlygas, kurioms esant gali būti sukuriamos ir įgyvendinamos autorių teisių išimties, apribojimai (toliau šiuos terminus vartosime kaip sinonimus), kurios yra:

1. Teisės gali būti apribotos tik atskirais ypatingais atvejais;
2. Teisės apribojimas turi neprieštarauti įprastiniam kūrinio naudojimui;
3. Teisės apribojimas negali nepagrįstai pažeisti autoriaus teisėtų interesų.

Siekdami geriau susipažinti su šia teisine konstrukcija, jos nagrinėjimą pradėsime apžvelgdami jos kelią iki konkrečių teisinių santykių reguliavimo, vėliau atskleisime kiekvienos iš šio „testo“ pakopų turinį.

3.1. „Trijų pakopų testo“ raida ir kai kurie taikymo aspektai

Kaip jau minėta „trijų pakopų testas“ yra kildinamas iš Berno konvencijos, kur jis buvo numatytas 9 str. 2 dalyje. Konvencija šia teisės norma buvo papildyta tik 1967 metais ją peržiūrint Stokholme, o galutinai įtraukta 1971 metais ją peržiūrint Paryžiuje, kur jos paskirtis buvo nustatyti valstybėms narėms sąlygas, kurioms esant būtų galima įstatymuose numatyti atgaminimo teisės apribojimus. Toks vėlus šio „testo“ įtraukimas į konvenciją yra paaiškinamas tuo, jog valstybės ilgą laiką negalėjo susitarti kaip apibrėžti pačią atgaminimo teisę ir su ja susijusius apribojimus. Todėl iki pat 1971 metų Berno konvencijoje nebuvo numatyta nei atgaminimo teisė, nei jos apribojimai.⁵⁶

Kitas svarbus šio „testo“ raidos etapas buvo Pasaulinės prekybos organizacijos steigimo sutarties 1C priedas, Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba⁵⁷ (toliau – TRIPS sutartis), kurią priėmus 1994 metais, šio testo taikymas buvo išplėstas nuo atgaminimo teisės apribojimų iki visų autorių teisių apribojimų. Kaip matyti ši vėliau sekusių

55 Angliškame Berno konvencijos variante (http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/trtdocs_wo001.html#P140_25350 prieiga 2009-11-09) paskutinė sąlyga skamba „does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author“, kas mūsų nuomone turi būti verčiama kaip „nepagrįstai nepažeidžia teisėtų autoriaus interesų“.

56 Jehoram H. C. Is There a Hidden Agenda Behind the General Non-Implementation of the EU Three-Step Test? // European Intellectual Property Review. 2009, 31(8). P. 408;

57 Pasaulio Prekybos Organizacijos Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba. 1C priedas prie Sutarties dėl Pasaulio Prekybos Organizacijos įsteigimo // Valstybės žinios 2001, Nr. 46-1620;

tarptautinių sutarčių (Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos 1996 metų Atlikimų ir fonogramų sutartis ir Autorių teisių sutartis), toks testo taikymo išplėtimas buvo tarsi natūralus jo raidos etapas.⁵⁸ Tačiau šiose sutartyse testo adresatas yra vis dar aiškus – tai valstybės šių sutarčių dalyvės, kurios autorių teisių apribojimus savo įstatymuose turi nustatyti taikydamos šį „testą“.⁵⁹

Nagrinėjant šio „testo“ taikymą Lietuvoje yra svarbu atkreipti dėmesį į Europos sąjungos reglamentavimą. „Trijų pakopų testas“ pirmą kartą buvo įtrauktas į direktyvą dėl duomenų bazių teisinės apsaugos 96/9/EB⁶⁰, kurios 8 str. 2 dalyje yra teigiama, jog „bet kokių atveju <...> teisėtas naudotojas negali imtis veiksmų, kurie prieštarauja normaliam duomenų bazių naudojimui ir nepagrįstai pažeidžia teisėtus duomenų bazės sudarytojo interesus“. Tokiu būdu buvo nustatytas dviejų iš trijų „trijų pakopų testo“ reikalavimų taikymas tiesiogiai kūrinio naudotojui. Akivaizdu, jog tokia teisės norma buvo bandoma ganėtinai radikaliai pakeisti šio testo taikymą, nuo teisėkūros srities iki teisės taikymo. Iki šios direktyvos pasirodymo trijų pakopų testas pagal tarptautinius teisės aktus buvo privalomas tik teisėkūros stadijoje.⁶¹ Galima kelti klausimą ar šio „testo“ taikymo taikant teises normas neatsisakyta ir vėliau, 2001/29 direktyvos dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų derinimo⁶², kurios 5 str. 5 dalį numatančią, jog „<...>nustatytos išimtys ir apribojimai taikomi tik tam tikrais specialiais atvejais, kurie neprieštarauja įprastiniam kūrinio ar kito objekto naudojimui ir nepagrįstai nepažeidžia teisių turėtojų interesų“. Lyginant šią teisės normą su Berno konvencijos 9 str. 2 dalimi, akivaizdu, jog sąvoka „sąjungos šalių įstatymams <...> yra suteikiama teisė <...>“ yra virtusi į „nustatytos išimtys ir apribojimai taikomi tik <...>“. Tokį virsmą Herman Cohen Jehoram aiškina kaip testo virtimą iš taikomo tik leidžiant įstatymus į taikomą juos įgyvendinant.⁶³ Šią poziciją dar labiau sustiprina 2001/29 44 preambulės dalis, kurioje teigiama, kad „tokios išimtys ir apribojimai negali būti taikomi pažeidžiant teisėtus teisių turėtojo interesus arba prieštaraujant įprastom jo kūrinio <...> naudojimui“.

Iš vienos pusės tokie teiginiai gana akivaizdžiai parodo, jog „trijų pakopų testas“ turėtų būti taikomas ir teismuose, tačiau vis dėlto tai nėra išreiškiama *expressis verbis*, todėl iki galo nėra

58 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 503;

59 Jehoram H. C. Is There a Hidden Agenda Behind the General Non-Implementation of the EU Three-Step Test? // European Intellectual Property Review. 2009, 31(8). P. 409;

60 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos // Europos Bendrijų oficialusis leidinys. 1996, L-77;

61 Jehoram H. C. Is There a Hidden Agenda Behind the General Non-Implementation of the EU Three-Step Test? // European Intellectual Property Review. 2009, 31(8). P. 409;

1. 62 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB // Europos Bendrijų oficialusis leidinys 2001, L-167;

63 Jehoram H. C. Is There a Hidden Agenda Behind the General Non-Implementation of the EU Three-Step Test? // European Intellectual Property Review. 2009, 31(8). P. 409;

aišku, ką būtent šios direktyvos nuostatos reiškia. Vienos nuomonės dėl to kaip turėtų būtų įgyvendinta Informacinės visuomenės direktyvos 5 str. 5 dalis nėra ir tarp ES valstybių narių: Vokietija, Belgija, Olandija, Didžioji Britanija trijų pakopų testo neįtraukė į savo įstatymus, tuo tarpu Prancūzija, Graikija, Italija, Liuksemburgas, Portugalija ir Ispanija taip padarė.⁶⁴ Lietuva yra priskirtina prie valstybių narių šį testą įtraukusių į savo įstatymus, jis yra išreikštas ATGTĮ 19 straipsnyje.

Tokia direktyvos įgyvendinimo įvairovė turbūt neatsitiktinė, nes literatūroje nėra vieningos nuomonės dėl to, kam yra skirtas „trijų pakopų testas“ ir kas jį turėtų taikyti. Yra autorių, teigiančių, jog minėta direktyvos nuostata yra skirta tam, kad „įstatymų leidėjas, numatydamas išimtis ir apribojimus, privalo galvoje turėti 5 straipsnio 5 dalies sąlygas. Pažodžiui atkartoti formuluotę neprivalu, tačiau formuluojant atskiras išimtis ir apribojimus reikia taikyti trijų pakopų testą“.⁶⁵

Kaip pažymi Kamiel J. Koelman „nuo pat pradžių buvo aišku, jog apribojimai yra reikalingi tam, kad būtų patenkinti visuomenės interesai, tuo tarpu trijų pakopų testas nesuteikia teisėjams pakankamai laisvės, kad būtų galima tinkamai įvertinti kitų, ne teisių turėtojų interesus“.⁶⁶ Kiti autoriai tokį testo taikymą lygina su damoklo kardu, kuris kiekvieną kartą nagrinėjant bylą kabės virš reglamentuotų autorių teisių apribojimų ir kiekvienoje byloje šie apribojimai galės būti paneigti.⁶⁷ Tokiu būdu į teisinius santykius yra įnešamas neaiškumas, kuris ganėtina aiškiai atsiskleidė Mullholand drive byloje. Prancūzijos aukščiausiasis teismas, pritaikęs „trijų pakopų testą“ nusprendė, jog asmeninio atgaminimo išimtis šioje byloje netenkino antrosios pakopos reikalavimų, tokiu būdu paneigdamas apeliacinio teismo sprendimą. Tai akivaizdžiai rodo, jog kūrinių naudotojai nebegali būti tikri dėl to, jog tinkamai naudojasi išimtimis, nes teismas gali pripažinti, jog toks naudojimas neatitinka trijų pakopų testo. O vartotojas pats gali paprasčiausiai negebėti tinkamai įvertinti „trijų pakopų testo“ kiekvienam kūrinio naudojimo atvejui. Todėl yra tikimybė, jog naudotojai siekdami išvengti atsakomybės, esant bent menkiausiai abejonei gali atsisakyti naudotis kūriniumi, o tai neigiamai paveiktų pačios išimties tikslą – užtikrinti tam tikrą balansą tarp teisių turėtojų ir visuomenės interesų.⁶⁸

Šiuo metu yra pastebimas mokslininkų susirūpinimas dėl „trijų pakopų testo“ interpretavimo. Jį kelia tiek Pasaulio prekybos organizacijos sprendimas ginče tarp Jungtinių

64 Geiger Ch. The Role of the Three-Step test in the Adaptation of Copyright Law to the Information Society, prieiga http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=34481&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html; 2009-11-02;

65 Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga informacinėje visuomenėje // Vilnius: Phare. 2001, 21 psl.

66 Koelman K. J. Fixing the Three-Step Test // European Intellectual Property Review. 2006, nr. 28(8). P. 408;

67 Jehoram H. C. Is There a Hidden Agenda Behind the General Non-Implementation of the EU Three-Step Test? // European Intellectual Property Review. 2009, 31(8). P. 410;

68 Benabou V. L., Torremans P. Letter from France // European Intellectual Property Review. 2008, nr. 30(11). P. 468;

Amerikos Valstijų ir Europos Sąjungos⁶⁹, pagal kurių aiškių ir apibrėžtų teisių turėtojo ekonominių interesų pažeidimas, kurių sukelia teisių apribojimas, aiškiai pažeidžia „trijų pakopų testą“, tiek Prancūzijos aukščiausio teismo sprendimas, kuriame buvo konstatuota, jog asmeninio atgaminimo išimties neatitiko DVD disko atgaminimas, kuris buvo apsaugotas techninėmis apsaugos priemonėmis, nes toks atgaminimas netenkina „trijų pakopų testo“. Šis susirūpinimas buvo išreikštas priimant „deklaraciją dėl subalansuoto „trijų pakopų testo“ interpretavimo autorių teisėje“, kurioje pabrėžiama, šie esminiai momentai: a) „trijų pakopų testo“ visos trys sąlygos turi būti aiškinamos kartu, nes testas yra nedalomas b) „trijų pakopų testas“ nereikalauja, jog apribojimais būtų interpretuojami siaurai, jie turi būti interpretuojami atsižvelgiant į jų tikslus ir siekius c) „trijų pakopų testas“ turi būti interpretuojamas atsižvelgiant į teisėtus trečiųjų asmenų interesus (įskaitant kylančius iš žmogaus teisių ir laisvių, konkurencijos teisės, ir kitus).⁷⁰ Literatūroje galima sutikti ir griežtesnių pasisakymų, kurie jau tiesiogiai skatina pakeisti „trijų pakopų testą“ jį pritaikant prie pasikeitusios situacijos.⁷¹

Apibendrinami „trijų pakopų testo“ taikymą, galime pastebėti, jog šis „testas“ esant dabartiniam reglamentavimui yra tikėtina, jog bus taikomas tiek nustatant autorių teisių išimtis, tiek juo galės remtis teisių turėtojai, siekdami apsiginti nuo jų manymu neteisėto kūrinio naudojimo. Tačiau toks šio testo taikymas kelia rimtų abejonių dėl suderinamumo su jo prigimtimi.

3.2. „Trijų pakopų testo“ sąlygos

Kaip jau minėta ankščiau trijų pakopų testas susideda iš patikrinimo ar tam tikras kūrinio naudojimas atitinka visas tris sąlygas. Šias sąlygas aptarsime tokia tvarka, kokia turi būti tikrinamas teisių apribojimų atitikimas šiam „testui“.

- *Istatymo numatyti atskiri ypatingi atvejai.* Šią sąlygą Pasaulio prekybos organizacijos (toliau - PPO) ekspertai aiškino teigdami, jog atskiri atvejai (angliška variante yra vartojamas terminas „certain“ kurio, mums aktualios reikšmės – a) aiškus, tačiau tiksliai neįvardintas b) tam tikra dalis, tačiau ne visas⁷²) turi būti suprantami, kaip aiškiai apibrėžti ir siauri savo taikymo apimtimi. Tačiau išimties apibrėžimas atitiks šį reikalavimą ir tais atvejais, kai nors ir nebus detalios numatyta kiekviena situacija, kurioje išimtis galės būti taikoma, tačiau tokią situaciją bus galima pakankamai apibūdinti. PPO ekspertų nuomone šios pakopos testas neturi būti taikomas tiesiogiai

69 World Trade Organization Dispute DS160 United States - Section 110(5) of the US Copyright Act - Recourse to Arbitration under Article 25 of the DSU - Award of the Arbitrators;

70 Geiger Ch., Griffiths J., Hilty R. M. Towards a Balanced Interpretation of the „Three-Step Test“ in Copyright Law // European Intellectual Property Review. 2008, 30(12);

71 Koelman K. J. Fixing the Three-Step Test // European Intellectual Property Review. 2006, nr. 28(8). P. 410;

72 The New Oxford Dictionary of English, Oxford University Press, 2001.

ginče, tačiau juo gali būti remiamasi aiškinant apribojimą ar išimtį, jos turinį.⁷³ Panašiai šiame „testo“ etape naudojamas sąlygas aiškina ir Vytautas Mizaras, jis „specialių atvejų“ terminą aiškina pasitelkdamas kiekybinius ir kokybinius kriterijus, teigdamas, jog „kiekybinis kriterijus reiškia, kad atitinkamas apribojimas turi apimti tik ribotą kiekį kūrinio naudojimo veiksmų, pakankamai išsiskiriančių iš įprasto kūrinio naudojimo veiksmų visumos“. Tuo tarpu terminas „specifinis“⁷⁴ yra siejamas su apribojimui keliamais tikslais.⁷⁵

Mūsų nuomone, šis reikalavimas buvo pakankamai aiškus tol, kol „trijų pakopų testas“ buvo skirtas įstatymų leidėjui. Tokiu atveju, leidimas numatyti išimtis tik atskirai ypatingais atvejais turi būti suprantamas, kaip valstybių dispozicijos nustatant išimtis ribojimas siekiant, jog išimčių taikymas nebūtų pernelyg išplėstas.⁷⁶ Tačiau koku būdu šį reikalavimą teisėjai turėtų taikyti konkrečioje byloje mums yra neaišku. Pažodinis šios normos taikymo teismuose aiškinimas atvestų prie rezultato, kai kiekvieną kartą nagrinėdamas bylą teisėjas turėtų patikrinti ar konkretus įstatymo leidėjo leistas (įtrauktas į autorių teisių apribojimus) veiksmas yra „atskiras ir ypatingas atvejis“. „Trijų pakopų testas“ būtų taikomas tik po to, kai būtų nustatyta, jog konkretus veiksmas patenka į įstatymo numatytą apribojimą. Tokiu atveju galėtų kilti grėsmė pažeisti valdžios pasidalijimo principą – teismai turėtų vertinti įstatymų leidėjo veiksmus. Tokiu būdu ir kūrinių naudotojai turėtų atlikti tokį patį vertinimą, o tai iš esmės pašalintų iš teisinių santykių teisinį tikrumą. Todėl, mūsų vertinimu, šis reikalavimas turėtų būti taikomas tik įstatymų leidėjui.

Europos mokslininkų priimtoje deklaracijoje dėl „trijų pakopų testo interpretavimo“ yra teigiama, jog pirmas reikalavimas neužkerta kelio a) įstatymų leidėjams priimti „atvirų“ apribojimų ir išimčių, kol jų apimtis yra pagrįsta ir pakankamai aiški b) teismams taikyti esančius apribojimus panašioms faktinėms aplinkybėms *mutatis mutandis* arba sukurti tolimesnius apribojimus ar išimtis, kai tai įmanoma atsižvelgiant į konkrečią teisinę sistemą.⁷⁷

Vertinti ATGTĮ 20 str. numatytą atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimo atitikimą pirmosios pakopos reikalavimams yra ganėtinai sunku. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog panašus autorių teisių apribojimas yra numatytas direktyvos 2001/29 5 str. 2 dalies b punkte ir atsižvelgiant į tai, jog nacionaliniame įstatyme šis apribojimas yra dar labiau susiaurintas, manytume, jog galime

73 Pasaulio prekybos organizacijos 2000 birželio 15 ekspertų ataskaita. Prieiga <http://docsonline.wto.org/imrd/directdoc.asp?DDFDocuments/t/WT/DS/160R-00.dol>; 2009-11-12;

74 Šiuo atveju Vytautas Mizaras naudoja terminą „specifinis“, tačiau oficialiame Berno konvencijos vertime yra vartojama sąvoka „ypatingais“.

75 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 506;

76 Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos komentaras (Paryžiaus akto redakcija, 1971), Vilnius 2001. P. 60;

77 Geiger Ch., Griffiths J., Hilty R. M. Towards a Balanced Interpretation of the „Three-Step Test“ in Copyright Law // European Intellectual Property Review. 2008, 30(12). P. 495;

teigti, kad ši teisės norma atitinka „pirmos pakopos“ reikalavimus.

- *Neprieštaravimas įprastiniam kūrinio naudojimui.* Ši sąlyga yra aiškinama kaip reikalaujanti, jog išimtis (apribojimas) neturi pradėti ekonomiškai labai ir reikšmingai rungtyniauti su teisių turėtojo teise įprastai gauti ekonominę naudą iš šios teisės į kūrinį įgyvendinimo. Jeigu išimtyje numatytas kūrinio naudojimas prieštarauja įprastiniam jo naudojimui, tokia išimtis apskritai turėtų būti draudžiama. Autoriams suteikiamų teisių vienas iš pagrindinių tikslų yra suteikti autoriams kontrolę tų kūrinio naudojimo formų ir būdų, kurie yra ekonomiškai ir praktiškai naudingi.⁷⁸ Vertinant autorių teisių turėtojų galimybes gauti ekonominę naudą reikia atkreipti dėmesį ne tik į vertinimo metu esančią galimybę, bet ir į potencialiai atsirasiančią.⁷⁹ „Įprastas kūrinio naudojimas“, kai kurių autorių nuomone, turi būti suprantamas kaip visuma kūrinio naudojimo veiksmų, kuriuos protingai autorius gali laikyti patenkančiais į jo kontroliuojamą kūrinio naudojimo sritį⁸⁰, tačiau vis dėlto šios sąvokos apimtis yra mažesnė nei kūrinio naudojimas pagal visas autoriaus išimtinės teisės.⁸¹ Priešingu atveju, apribojimai neribotų autoriaus teisių.

Kiti autoriai tokią sampratą kritikuoja teigdami, jog ji veda į uždarą ratą: autorius gali tikėtis gauti ekonominės naudos iš tų kūrinio naudojimo būdų, kuriuos jis kontroliuoja, todėl autoriui praradus kūrinio naudojimo kontrolę, kartu nebesitikima ir ekonominės naudos. Taigi toks šio „testo“ aiškinimas veda ne prie subalansuoto jo interpretavimo, bet prie visų išimčių panaikinimo. Ypač atsižvelgiant į tai, jog autorių teisių turėtojai panaudodami technines apsaugos priemones iš esmės gali sudaryti sąlygas sau kontroliuoti, bet kokį kūrinio naudojimą.⁸² Šių autorių poziciją galėtų sustiprinti, jau minėta, Mullholand drive byla, kurioje Prancūzijos aukščiausiasis teismas pasisakė, jog asmeninio atgaminimo išimtis negali užkirsti kelio techninių apsaugos priemonių taikymui, kurių paskirtis yra užkirsti kelią „trijų pakopų testo“ pažeidimui naudojant kūrinį.⁸³ Todėl šiuo atveju mūsų vertinimu autorių teisių apribojimai netenka savo prasmės, nes autorių teisių turėtojai norėdami, jog veiksmai numatyti apribojimuose į juos nebepatektų, paprasčiausiai gali įdiegti technines apsaugos priemones ir pradėti juos kontroliuoti. Tokiu atveju naudotojai negalės jų atlikti, nes jie bus neįmanomi atsižvelgiant į technines apsaugos priemones.

Mokslininkų priimtoje deklaracijoje dėl „trijų pakopų testo“ interpretavimo yra nurodoma, jog „apribojimai ir išimtys nekonfliktuoja su įprastiniu kūrinio naudojimu ar apsaugota teise, jei:

78 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 507;

79 Pasaulio prekybos organizacijos 2000 birželio 15 ekspertų ataskaita, 70 punktas. Prieiga <http://docsonline.wto.org/imrd/directdoc.asp?DDFDocuments/t/WT/DS/160R-00.dol>; 2009-11-12;

80 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 507;

81 Pasaulio prekybos organizacijos 2000 birželio 15 ekspertų ataskaita, 67 punktas. Prieiga <http://docsonline.wto.org/imrd/directdoc.asp?DDFDocuments/t/WT/DS/160R-00.dol>; 2009-11-12;

82 Koelman K. J. Fixing the Three-Step Test // European Intellectual Property Review. 2006, nr. 28(8). P. 409;

83 Benabou V. L., Torremans P. Letter from France // European Intellectual Property Review. 2008, nr. 30(11). P. 468.

a) yra pagrįstas svarbiais besivaržančiais argumentais b) įtakoja nepagrįstus konkurencijos suvaržymus <...>“.⁸⁴ Akivaizdu, jog toks deklaracijos tekstas turėtų būti laikomas žingsniu link laisvesnio jau aptarto „antrosios pakopos“ reikalavimų interpretavimo.

Apibendrinami tai, kas išdėstyta norime pabrėžti, jog bendriausia prasme kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimas numatytas ATGTĮ 20 straipsnyje atitinka šį reikalavimą. Tam tikrų neaiškumų kyla dėl tokių kūrinių kurie yra apsaugoti techninėmis apsaugos priemonėmis, kurios riboja jų atgaminimą asmeniniais tikslais, nes tokių kūrinių atgaminimas akivaizdžiai prieštarautų jų įprastiniam naudojimui. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog į klausimą, ar autorių teisių turėtojai gali savarankiškai, pasitelkdami technines apsaugos priemones, nustatyti įprastus kūrinių naudojimo būdus, turėtume atsakyti neigiamai. Tai galime grįsti dviem jau aptartais argumentais: 1) autorių teisių išimtys kartu yra kūrinių naudotojų teisės, todėl teisių turėtojai neturėtų turėti galimybės jų vienašališkai riboti 2) teisių turėtojams leisdami nustatyti įprastinius kūrinių naudojimo būdus, kartu suteiktumėme teisę nustatyti kokiais atvejais teisių apribojimai turi būti taikomi, o tai prieštarautų pačių apribojimų prigimčiai. Todėl manome, jog tai ar tam tikri veiksmai yra neprieštarauja įprastiniam kūrinio naudojimui, neturi būti vertinama atsižvelgiant į tai ar tokį naudojimą leidžia ar ne techninės apsaugos priemonės.

- *Negali nepagrįstai pažeisti teisėtų autoriaus interesų.* Berno konvencijos komentare taip yra aiškinamas šis reikalavimas: „Čia nekalbama apie nustatymą, ar žala padaryta, ar ne. Savaime aišku, kad visada yra daroma žala, kai daroma kopija. <...> Esmė ta, kad reikia patikrinti ar tikrai pažeidimas žymus.“⁸⁵ Tai ar teisių apribojimas žymiai pažeidžia autoriaus interesus reikia aiškinti per sąvoką „negali nepagrįstai pažeisti“, kuriai aiškinti reikia pasitelkti ekonominius kriterijus. Autoriaus interesų pažeidimas pasiekia nepagrįstą lygį tuomet, kai teisių apribojimas sukelia arba gali sukelti nepagrįstą pajamų netekimą teisių turėtojui.⁸⁶ Balansą tarp autoriaus ir visuomenės interesų galima šiek tiek išlyginti nustatant kompensaciją. Tačiau kompensacijos numatymas negali apriboti išimtinių autoriaus teisių tokiu būdu, jog jos būtų panaikintos ar nusavintos. Tokiu atveju būtų galima kelti klausimą dėl tokio apribojimo atitikimo antrajam „testo“ reikalavimui.⁸⁷

Aptariant šio reikalavimo saugomus interesus reikia atkreipti dėmesį į jau minėtą deklaraciją

84 Geiger Ch., Griffiths J., Hilty R. M. Towards a Balanced Interpretation of the „Three-Step Test“ in Copyright Law // European Intellectual Property Review. 2008, 30(12). P. 495;

85 Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos komentaras (Paryžiaus akto redakcija, 1971), Vilnius 2001. P. 60;

86 Pasaulio prekybos organizacijos 2000 birželio 15 ekspertų ataskaita, 73 punktas. Prieiga <http://docsonline.wto.org/imrd/directdoc.asp?DDFDocuments/t/WT/DS/160R-00.dol>; 2009-11-12;

87 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 509-510;

dėl „trijų pakopų testo“ aiškinimo, kurioje yra teigiama, jog vertinti reikia ne tik autoriaus, bet ir autoriaus teisių perėmėjo interesus.⁸⁸ Tokios nuomonės laikėsi ir Pasaulio prekybos organizacijos ekspertai, kurie savo ataskaitoje naudojo terminą „teisių turėtojas“, tokiu būdu saugodami buvo tiek autorių, tiek jų teisių perėmėjų interesus. Savo ataskaitoje, ekspertai teigė, jog „interesų sąvokos negalima apriboti vien tik <...> ekonomine nauda“, todėl galime teigti, jog jie pripažino, kad aptariamą reikalavimą reikia taikyti ne tik turtinėms teisėms, bet ir neturtinėms.

ATGTĮ 20 str. numatytas autorių teisių apribojimas atitinka „trečiosios pakopos reikalavimą“, nes įstatyme yra numatytas atlyginimas, mokamas autoriams ar jų teisių perėmėjams, kuris užtikrina tai, jog nebūtų nepagrįstai pažeisti teisių turėtojų interesai.

4. Kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimas

Direktyvoje 29/2001 yra numatyta galimybė valstybėms narėms savo teisės aktuose nustatyti asmeninio atgaminimo išimtį, jos 5 str. 2 dalyje yra nurodyta „Valstybės narės <...> atgaminimo teisei gali nustatyti išimtis ar apribojimus šiais atvejais: <...> b) kai atgaminama asmeniniam naudojimui bet kurioje laikmenoje ir atgaminantys fiziniai asmenys nesiekia tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų, su sąlyga, kad teisių turėtojai gautų teisingą kompensaciją, priklausomą nuo <...> techninių apsaugos priemonių taikymo ar netaikymo atitinkamam kūriniai ar objektui.“ Šiame tarptautiniame teisės akte pirmą kartą buvo įvardinta asmeninio atgaminimo išimtis. Anksčiau priimtose tarptautinėse sutartyse (Berno konvencijoje, TRIPS sutartyje, Romos konvencijoje dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuotojančių organizacijų apsaugos) buvo numatomi tik benrieji autorių teisių apribojimams keliami reikalavimai - „trijų pakopų testas“. Direktyvoje numatytas apribojimas yra įgyvendintas ATGTĮ 20 str. 1 dalyje, kuri numato, jog „be autoriaus arba kito autoriaus teisių subjekto leidimo fiziniam asmeniui išimtinai savo asmeniniam naudojimui, nesiekiant tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų, leidžiama atgaminti ne daugiau kaip vieną išleisto ar kitaip viešai paskelbto kūrinio egzempliorių, jeigu toks atgaminimas yra vienkartinis veiksmas“. Iš esmės identišškai formuluotė yra nustatyta ir gretutinių teisių turėtojams, tačiau yra vienas skirtumas – nėra reikalavimo, jog toks atgaminimas būtų vienkartinis veiksmas. ATGTĮ 20 str. 3 dalyje yra numatyta teisių turėtojų teisė į tam tikrą atlyginimą.

Svarbu pažymėti tai, jog ATGTĮ 20 str. 2 dalyje yra apribotas objektų, kurie gali būti atgaminimami asmeniniais tikslais sąrašas, į jį nepatenka: architektūros kūriniai pastatų ar kitokių statinių pavidalu, kompiuterių programos, elektroninės duomenų bazės. Toks konkrečių objektų

⁸⁸ Geiger Ch., Griffiths J., Hilty R. M. Towards a Balanced Interpretation of the „Three-Step Test“ in Copyright Law // European Intellectual Property Review. 2008, 30(12). P. 495;

išskyrimas gali būti grindžiamas tuo, jog šių objektų įprasti naudojimo būdai yra specifiniai, suteikus teisę šiuos objektus atgaminti asmeniniais tikslais teisių turėtojų interesai galėtų būti pažeisti gerokai labiau nei kitų objektų atveju. Todėl toliau kalbėdami apie asmeninį atgaminimą, jo kūrinius laikysime tik tuos objektus, kuriuos galima atgaminti asmeniais tikslais.

Lygindami ATGTĮ ir 2001/29 direktyvos asmeninio atgaminimo apribojimo savybes, galime pastebėti, jog dalis jų sutampa (atgaminimas tik asmeniniais tikslais, atgaminti gali tik fiziniai asmenys, negalima siekti tiesioginių ir netiesioginių komercinių tikslų, teisių turėtojai turi teisę į kompensaciją). Tačiau kartu galima pastebėti ir kelis skirtumus, į ATGTĮ nėra įtraukta nuostata dėl to, jog atgaminimas asmeniniais tikslais yra neribojamas laikmenos forma, tuo tarpu yra įtrauktos nuostatos apie tai, jog galima atgaminti tik išleistą ar kitaip viešai paskelbtą kūrinį ir nuostata, jog atgaminimas asmeniniais tikslais apima tik vieną kopiją ir gali būti tik vienkartinis veiksmas. Šiuo metu LR kultūros ministerijos paruoštame ATGTĮ pakeitimo įstatymo projekte⁸⁹ yra atsisakyta vienkartinio atgaminimo nuostatos, tuo tarpu vienos kopijos apribojimas yra sušvelninamas nurodant, jog „pakartotinai šio atvejo atgaminimai yra leidžiami, kai jie vienas su kitu nesusiję“. Siekdami geriau atskleisti atgaminimo asmeniniais tikslais sąvoką, detaliau aptarsime kiekvieną iš jį apibūdinančių elementų numatytų galiojančiame ATGTĮ ir pabandysime įvertinti galimus šios sąvokos pokyčius priėmus siūlomą ATGTĮ pakeitimo projektą.

4.1. Apribojimu gali pasinaudoti tik fiziniai asmenys

Atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimu gali pasinaudoti *tik fiziniai asmenys*. Tokiu būdu šiuo apribojimu galinčių pasinaudoti asmenų ratas yra siaurinamas iš jo pašalinant juridinius asmenis. Toks siaurinimas šiuo atveju yra neišvengiamas, nes juridiniai asmenys iš esmės neatitiktų kitų šiam teisių apribojimui keliamų reikalavimų. Tačiau šios savybės turinys tik iš pirmo žvilgsnio atrodo pakankamai paprastas. Detaliau aiškinantis šią sąvoką reikia atkreipti dėmesį į Vokietijos apeliacinio teismo sprendimą, kuriame buvo pasisakyta, jog „kopijuotoju“ laikytinas asmuo, kuris atlieka veiksmus, kurių rezultatas yra kopijos padarymas. Šioje byloje juridinis asmuo buvo išplatinęs kompaktinių diskų kopijavimo įrenginius į kuriuos reikėdavo įdėti originalų ir tuščią kompaktinį diską, susimokėti ir paspausti mygtuką. Todėl Vokietijos apeliacinis teismas sprendė, jog būtent fizinis asmuo atlieka veiksmus, kurių rezultatas yra kūrinio kopijos padarymas. O tas faktas, jog mechanizmas atliekantis atgaminimo veiksmus priklauso juridiniam asmeniui, negali būti laikomas pagrindu juridinį asmenį pripažinti atliekančiu atgaminimo veiksmus.⁹⁰

89 Rengiamas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas. Prieiga http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2274&p_query=&p_tr2=&p_org=84&p_fix=2009-11-15;

90 Vahrenwald A. Germany: Copyright – CD Copying Machines and the Private Use Exception // Entertainment Law

Tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje Sony Music Entertainment (UK) Ltd v Easyinternetcafe Ltd byloje aukščiausiasis teismas nagrinėjo sudėtingesnę bylą. Šiuo atveju interneto kavinės lankytojai galėjo parsisiųsti įvairius kūrinius į jiems skirtą serverį, o vėliau šiuos kūrinius už papildomą mokestį įrašydavo į kompaktinį diską interneto kavinės darbuotojai, kurie įrašomus duomenis atpažindavo tik pagal vartotojui suteiktą numerį. Šiuo atveju, kaip ir anksčiau aptartoje byloje, buvo nagrinėjamas klausimas, kas turi būti laikomas atgaminančiu asmeniu. Aukščiausiasis teismas šiuo atveju priėjo išvadą, jog atgaminimo veiksmai yra priskirtini juridiniam asmeniui, nes nuo pastarojo valios priklausė ar bus atliktas duomenų perkėlimas į kompaktinį diską.⁹¹

Analizuojant šiuos du sprendimus kyla klausimas: ar tai ką laikysim atgaminančiu asmeniu turi priklausyti nuo techninius veiksmus pradedančio asmens, ar nuo to asmens, kuris kontroliuoja kas bus atgaminta. Pritariame Christopher Geiger pozicijai, jog asmenų skirstymas pagal tai, kas paspaudžia kopijavimo mygtuką nelaikytinas nei tinkamu, nei pateisinamu.⁹² Vertinant tai, kas atlieka atgaminimo veiksmus, yra svarbus tokių veiksmų turinys. Nematome pagrindo, kuriam esant būtų galima atsakomybę už atgaminimo veiksmų atlikimą perkelti tiems asmenims, kurie atlieka tik techninę tam tikro veiksmo dalį, priešingai – civilinės atsakomybės pagrindai yra siejami tik su tuo asmeniu, kuris yra atsakingas už tokių atgaminimo veiksmų turinį, nes tik jis kontroliuoja ir gali įvertinti tokių veiksmų pasekmes.

4.2. Atgaminti galima tik asmeniniais tikslais

Atgaminimas turi būti atliekamas *asmeniniais tikslais*. Kalbant apie šią savybę reikia atkreipti dėmesį į tai, jog angliškame direktyvos variante yra naudojamas terminas „private use“, kuris gali būti verčiamas kaip „privačiam naudojimui“. Tačiau, mūsų manymu, esminio skirtumo tarp šių sąvokų nėra ir jas reikėtų laikyti sutampančiomis. Detalaus sąvokos „asmeniniais tikslais“ išaiškinimo Lietuvos teisės aktuose ir teismų praktikoje nėra, todėl vertinant šią sąvoką galime remtis tik kitų Europos valstybių patirtimi. Daugelyje jų ši sąvoka yra suprantama, kaip kūrinio atgaminimo veiksmų atlikimas, kad vėliau būtų galima pačiam, šeimos ar draugų rate pasinaudoti tokiu kūrinio egzemplioriu. Kai kuriose valstybėse (pvz.: Šveicarijoje) teisės aktuose yra įvardijama, jog naudotis kūriniais atgamintais asmeniniais tikslais galima tam tikrame rate asmenų, kurie yra susiję artimais ryšiais, tokiais kaip draugų⁹³. Kitose (pvz.: Prancūzijoje) tokios išvados prieinama teismų praktikoje, tačiau šiuo klausimu teismų praktika kol kas nėra vienoda. Mullholand

Review. 2004 nr. 15(4). P. 30;

91 Garnett K. Easyinternetcafe decision // European Intellectual Property Review. 2003 nr. 25(9) P. 426;

92 Geiger Ch. The Private Copy Exception, an Area of Freedom (Temporarily) Preserved in the Digital Environment // International Review of Intellectual Property and Competition Law. 2006, nr. 37(1). P. 79;

93 Šveicarijos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 19 str.,

http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=en&id=648 prieiga 2009-12-12

drive byloje pirmą kartą nagrinėdamas bylą apeliacinis teismas konstatavo, jog kopijos padarymas tam, jog ją būtų galima pažiūrėti kartu su tėvais ar draugais patenka į sąvoką „asmeniniais tikslais“.⁹⁴ Tačiau *Ministere Public v. Aurelien D* byloje teismas pripažino jog ši sąlyga nebuvo tenkinama, nes padarytos kūrinių kopijos buvo paskolintos draugams. Šiuo atveju šis sprendimas susilaukė nemažai kritikos, nes vadovaujantis juo, tokio pažeidimo nebūtų buvę, jei draugai atėję į svečius būtų patys pasidarę kūrinių kopijas.⁹⁵ Mes pritartume tokiam šios sąvokos aiškinimui, kuris kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais aiškina kaip kūrinių atgaminimą, kuriuo yra siekiama patenkinti paties atgaminančiojo interesus (t.y. pačiam naudoti kūrinių) arba kai atgaminantysis siekia patenkinti savo socialinius interesus tų žmonių su kuriais palaiko tarpasmeninius santykius tarpe (tai gali būti šeima, draugų ratas ir pan.).

4.3. Tiesioginiai ar netiesioginiai komerciniai tikslai

Atgaminant kūrinių negalima siekti jokių *tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų*. Mūsų vertinimu ši savybė yra vienas iš pagrindinių kriterijų vertinant ar tam tikras atgaminimas patenka į asmeninio atgaminimo išimtį. Šio reikalavimo nustatymas asmeninio atgaminimo išimtyje, leidžia užtikrinti, jog nebūtų pažeistas antrasis trijų pakopų testo reikalavimas – neprieštaravimas įprastiniam kūrinių naudojimui. Tais atvejais, kai asmuo atgamina kūrinių siekdamas tiesioginių ar netiesioginių tikslų kyla klausimas ar toks naudojimas gali būti laikomas vykdomu „asmeniniais tikslais“. Tačiau mūsų vertinimu ši nuostata ATGTĮ yra reikalinga, kadangi padeda nustatyti sąvokos „asmeniniais tikslais“ turinį, tokį naudojimą apibūdinant griežtai kaip nekomercinį. Tokiu būdu yra aiškiai nustatoma, jog bet koks atgaminimas komerciniais tikslais (tiesioginiais ar netiesioginiais) yra paliekamas už apribojimo galiojimo ribų. Tačiau kartu šį kriterijų reikia aiškinti tik kaip vieną iš daugelio, negalima jo suabsoliutinti.

Literatūroje daugiausia problemų yra keliama su netiesioginių komercinių tikslų sąvoka. Vytauto Mizaro mizaro manymu tiesioginiai komerciniai tikslai yra tais atvejais, kai veiksmai yra atliekami su profesine ar ūkine veikla susijusiais poreikiais. Tuo tarpu netiesioginiais komerciniais tikslais šis autorius laiko tokius atveju, kai kūrinių kopijos yra daromos vienais tikslais, tačiau vėliau panaudojamos kitais tikslais (pvz.: asmeniniais tikslais įgijamos žinios, kurios vėliau panaudojamos profesinėje veikloje)⁹⁶.

94 Benabou V. L., Torremans P. Letter from France // *European Intellectual Property Review*. 2006, nr. 28(3). P. 201;

95 Geiger Ch. Legal or Illegal? That Is the Question! Private Copying and Downloading on the Internet // *International Review of Intellectual Property and Competition Law*. 2008, nr. 39(5). P. 601;

96 Mizaras V. *Autorių teisė: monografija*. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 522;

4.4. Kūrinių kopijų skaičius

Lietuvoje galima *atgaminti tik vieną kūrinio kopiją, o toks atgaminimas turi būti vienkartinis veiksmas*, ši nuostata Lietuvoje buvo įgyvendinta savarankiškai ji nėra numatyta direktyvoje 2001/29. ATGTĮ komentare yra išdėstyta pozicija, jog reikalavimas dėl kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais kaip vienkartinio veiksmo yra perteklinis⁹⁷, yra neaišku kokiais atvejais šis reikalavimas gali būti taikomas. Todėl teigiamai vertiname tai, jog ATGTĮ pakeitimo projekte yra numatyta atsisakyti šio neaiškaus reikalavimo.

Neaiškumą kelia ir sąlyga, jog atgaminant asmeniniais tikslais gali būti padaroma tik viena kūrinio kopija. Nėra aišku kokių tikslu tokia sąlyga yra numatyta šiuo metu galiojančiame ATGTĮ. Mūsų vertinimu šios sąlygos legitimumas kelia abejonių dėl šių motyvų: a) tam tikrais atvejais, ši sąlyga nepagrįstai apriboja kūrinio naudotojo interesus⁹⁸ b) kūrinių naudotojai „tuščios laikmenos“ mokesčių moka už kiekvieną tuščią laikmeną, mainais už kurią tikisi, jog į šias laikmenas galės įrašyti kurinius (jei tokie veiksmai atitiks kitas šio apribojimo sąlygas), tuo atveju, jei kūrinio atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimas apimtų tik vienos kopijos padarymą, tokiu atveju būtų teisingiau atlyginimą autoriams už tokį atgaminimą susieti su kūrinio egzemplioriaus pardavimu, nes būtų išlaikomas glaudus ryšys tarp teisėtai atgamtų kūrinių skaičiaus, autoriaus, atgaminančiojo ir „mokesčio“ mokėtojo. ATGTĮ pakeitimo projekte yra numatyta, jog „pakartotinai šie atgaminimo veiksmai leidžiami, jei jie vienas su kitu nesusiję“, mūsų vertinimu šio reikalavimo švelninimas yra tikslingas ir teigiamas žingsnis siekiant subalansuoti teisių turėtojų ir kūrinių naudotojų interesus. Tačiau neaiškumą kelia sąvoka „vienas su kitu nesusiję“, nes tam tikrų sąsajų tarp atgaminimų akivaizdu, jog visada aptiksime (atgamins tas pats naudotojas, naudos tą pačią kūrinių kopiją ir pan.).

Vertinant šį reikalavimą svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog jis yra skirtingai taikomas autorių teisių ir gretutinių teisių atžvilgiu. Šiuo metu ATGTĮ 58 str. nėra numatyta, jog atgaminimas turi būti vienkartinis veiksmas, kaip tai yra numatyta 20 str., todėl šis reikalavimas yra taikomas tik autorių teisių atžvilgiu. Jei būtų priimti ATGTĮ pakeitimai, 20 str. šis reikalavimas būtų panaikintas, o reikalavimas dėl vienos kopijos būtų sušvelnintas, tačiau tokio analogiški pakeitimai nėra numatyti gretutinių teisių atžvilgiu. Mūsų vertinimu tikslingiau būtų asmeninio atgaminimo

97 Vileita A. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras // Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000. P. 78;

98 Pavyzdžiui tais atvejais, kai įsigytą kompaktinį diską vartotojas nori klausyti per mp3 grotuvą, dėl šios priežastis muziką įsirašo į šį grotuvą, tačiau pasiklausęs ją ištrina, tokiu atveju šią normą aiškinant pažodžiui antrą kartą tos pačios muzikos įsirašyti į grotuvą jau nebegalėtų. Kitas pavyzdys galėtų būti tuo atveju, kai vartotojas nori tą pačią muziką, įsigytą kartu su kompaktiniu disku klausyti dvejuose prietaisuose (kompiuteryje ir mp3 grotuve), tokiu atveju vartotojas norėdamas teisėtai klausyti muzikos turėtų įsigyti tiek kompaktinių diskų, kiek prietaisų norėtų įsirašyti muziką.

apribojimą vienodai reglamentuoti tiek autorių teisių, tiek gretutinių teisių turėtojų atžvilgiu, toks reglamentavimas būtų suprantamesnis vartotojais, leistų išvengti teisinio reguliavimo neaiškumų tais atvejais, kai į tam tikrą kūrinį teises turi tiek autorių teisių turėtojai, tiek gretutinių teisių turėtojai (pvz.: teisę leisti arba uždrausti atgaminti fonogramą gali turėti tiek atlikėjas, tiek kūrinio (muzikos ar dainos) autorius).

4.5. Atgaminimo šaltinis

ATGTĮ yra numatyta jog asmeniniais tikslais galima atgaminti tik *išleisto ar viešai paskelbto autorių teisių saugomo kūrinio egzempliorių*, analogiškas reikalavimas gretutinių teisių turėtojų atžvilgiu nėra numatytas. Analizuojant šį reikalavimą iki galo nėra aiški jo paskirtis. Akivaizdu, jog asmeniniais tikslais kūrinio naudotojas kūrinį galės atgaminti tik tais atvejais, kai jis tam tikru būdu galės kūrinį gauti, o šiuo atveju yra išvardinti pagrindiniai kūrinio padarymo prieinamam vartotojui būdai. Vienu atveju prieinamos tampa kūrinio materialios kopijos (jas išleidžiant), kitu atveju pats kūrinys tampa viešai prieinamas (pvz.: interneto tinkle). Šiuo atveju šiek tiek keblumų kelia klausimas ar įstatymas suteikia teisę įrašyti kūrinio transliaciją, nes kūrinio viešo paskelbimo sąvoka pateikta ATGTĮ 2 str. 30 dalyje neapima kūrinio transliavimo. Tačiau mūsų vertinimu autorių teisių ir gretututinių teisių apribojimą reikia aiškinti vienodai, atsižvelgiant į tai, jog gretutinių teisių atžvilgiu yra numatyta galimybė asmeniniais tikslais atgaminti transliacijos įrašą. Toks aiškinimas atitiktų ir kitų valstybių teismų praktikoje patvirtintą nuostatą, jog transliacijos atgaminimas asmeniniais tikslais siekiant tokį kūrinį vėliau peržiūrėti yra tinkamas kūrinio naudojimo būdas.⁹⁹

Tačiau esminis klausimas keliamas literatūroje yra santykio tarp kūrinio kopijos atgaminimos pasinaudojant asmeninio atgaminimo išimtimi ir šios kopijos šaltinio teisėtumo ir jo įrodymo. *Expressis verbis* to nėra pasakyta galiojančioje ATGTĮ redakcijoje. Akivaizdu, jog idealiu atveju kūrinio atgaminimas asmeniniais tikslais turėtų būti vykdomas iš teisėtai įsigytos kopijos. Tačiau tokiu atveju galėtų kilti dvejopų problemų: a) vartotojas ne visada yra pajėgus tinkamai įvertinti kopijos šaltinio teisėtumą (pvz.: vartotojas internete aptikęs viešai prieinamą kūrinį ne visais atvejais yra pajėgus nustatyti ar toks kūrinys viešai paskelbtas teisėtai ar ne), b) kilus abejonėms dėl kopijų teisėtumo, jas pasidaręs asmuo bet kuriuo metu privalėtų įrodyti, jog kūrinį atgamino iš teisėtos kopijos. Kai kuriais atvejais kūrinio naudotojui tai galėtų būti ir neįmonama.¹⁰⁰ Šią

99 United States Supreme Court, *Sony Corporation of America v. Universal City Studio*, 464 U.S. 417 (1984) 1984-01-17, prieiga <http://supreme.justia.com/us/464/417/case.html#417> 2009-12-05 12.00

100 Pavyzdžiui asmuo pasidaro kūrinio kopiją, kuris buvo viešai paskelbtas interneto tinkle, vėliau iš šio tinklo kūrinys yra pašalinamas ir viešai nebeskelbiamas. Kūrinio naudotojas norėdamas būti ramus dėl pasinaudojimo aptariama išimtimi turėtų kiekvieną kartą prieš darydamas kopijas neaišku koku būdu pasitikrinti ar jis gali tai

problema įvairios valstybės sprendžia skirtingai. Vienose yra reikalaujama, jog kopijos šaltinis būtų tik teisėtas, tokių nuostatų galima aptikti Ispanijos¹⁰¹, Suomijos¹⁰² teisės aktuose. Nuostata, jog asmeninis atgaminimas gali būti vykdomas tik iš teisėtų kūrinių kopijų yra išreiškęs ir Prancūzijos aukščiausiasis teismas *Ministere Public v. Aurelien D* byloje.¹⁰³ Ją palaiko ir Vytautas Mizaras, teigdamas, jog vartotojas turi pareigą prieš pasinaudodamas asmeninio atgaminimo išimtimi įvertinti atgaminimo šaltinio teisėtumą. Šiam tikslui galėtų pasitarnauti įvairūs kriterijai: mokamas ar ne priėjimas prie kūrinio, kokiomis aplinkybėmis gaunamas materialus kūrinio egzempliorius ir pan. Tačiau šis autorius pripažįsta, jog tam tikrais atvejais vartotojai yra nepajėgūs objektyviai įvertinti tokios kopijos šaltinio teisėtumo, o tais atvejais, kai vartotojai negali objektyviai nustatyti kopijos teisėtumo siūloma taikyti vartotojų atžvilgiu kiek švelnesnius teisių gynimo būdus – neteisėtų kopijų paėmimą ar kt. Nukreiptus į pažeidimo pašalinimą.¹⁰⁴

Yra valstybių kurios šiuo klausimu bandė ieškoti tam tikrų kompromisų: Vokietijos autorių teisių įstatymas reikalauja, jog asmeninės kopijos šaltinis nebūtų „aiškiai neteisėtas“. Toks reglamentavimas yra kritikuojamas, nes neaiškiai reglamentuoja teisinius santykius, vartotojams vistiek yra nustatoma pareiga vertinti kopijos šaltinio teisėtumą,¹⁰⁵ tačiau neaišku kokiais kriterijais remdamiesi vartotojai turėtų tai daryti. Tačiau yra ir tokių valstybių kuriose kopijos šaltinio teisėtumas yra visiškai nesvarbus kriterijus. Tokią nuomonę yra pateikęs Kanados federacinis teismas, o ją patvirtinęs Kanados federalinis apeliacinis teismas *BMG Canada Inc. v. John Doe* byloje.¹⁰⁶ Šioje byloje teisių turėtojai prašė teismo įpareigoti interneto tiekėjus atskleisti interneto naudotojų, kurie buvo parsisiuntę iš *peer-to-peer* tinklų muzikos kūrinių, duomenis. Federacinis teismas konstatavo, jog toks parsisiuntimas nėra pažeidimas, nes yra padarytas asmeniniais tikslais, o būtent tokiems atvejams yra numatyta asmeninio atgaminimo išimtis. Tuo tarpu Kanados apeliacinis teismas patikslino, jog toks kūrinių parsisiuntimas pateks į asmeninio atgaminimo išimtį tik tais atvejais, kai atitiks visus asmeniniam atgaminimui keliamus reikalavimus (naudoti „muzikos įrašymo laikmenas“ už kurias sumokėti atitinkami mokesčiai, atgaminti ne platinimui ir pan.).

atlikti, o atgamindamas kūrinį rinkti įrodymus apie tokių kopijų teisėtumą (šiuo atveju sunku įvertinti netgi tai, kokius įrodymus turėtų surinkti).

101 Ispanijos autorių teisių įstatymo 31.2 str.

102 Suomijos autorių teisių įstatymo 11(5) skyrius

103 Decision Aix-en-Provence Court of Appeal (Cour d'appel) 5th Division for Criminal Appeals 5 September 2007 (*Ministère public v. Aurélien D*, „Private Copy and Internet Downloading“);

104 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 530;

105 Mizaras V. Autorių teisė: monografija. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1. P. 526;

106 Canadian Federal Court of Appeal, Judgement *BMG Canada Inc. v. John Doe*, 2005-05-19, docket A-203-04, citation 2005 FCA 193 (prieiga <http://decisions.fca-caf.gc.ca/cgi-bin/print.pl?referer=http%3A%2F%2Fdecisions.fca-caf.gc.ca%2Fen%2F2005%2F2005fca193%2F2005fca193.html>; 2009-11-12); Canadian Federal Court, Judgement *Judgement BMG Canada Inc. v. John Doe*, 2004-03-31, docket T-292-04, citation 2004 FC 488 (prieiga <http://decisions.fct-cf.gc.ca/en/2004/2004fc488/2004fc488.html>; 2009-11-12);

Mūsų vertinimu nuo to, kokius teisėtumo reikalavimus įtvirtins įstatymų leidėjas ir teismų praktika, gali priklausyti „tuščios laikmenos“ mokesčio raida. Tuo atveju, jei būtų pasirinktas griežtas variantas ir būtų reikalaujama asmeniniais tikslais atgaminti kūrinius tik iš teisėtų kūrinio egzempliorių, būtų sudarytos sąlygos nykti asmeninio atgaminimo apribojimui. Tokia tarpusavio sąveika būtų todėl, jog vartotojai turėtų pareigas: a) įsitikint kopijos šaltinio teisėtumu, b) užsitikrinti galimybę, bet kuriuo momentu įrodyti šio šaltinio teisėtumą. Tai mūsų manymu atbaidytų vartotojus nuo naudojimo įstatymo suteiktomis teisėmis, kas sąlygotų atgaminimo asmeniniais tikslais nykimą. Tarpinis variantas, kuris yra įgyvendintas Vokietijoje, mūsų vertinimu negali būti priimtinas kaip ilgalaikis problemos sprendimo būdas, kadangi jis padeda spręsti problema tik tiek, kiek tai susiję su vartotojo santykiu su kopijos šaltiniu (nors ir šiuo atveju paliekant vertinamąją sąvoką „nėra akivaizdžiai neteisėtas“ kiekviena pusė ją gali interpretuoti skirtingai), tačiau visiškai nesprendžiama problema toje dalyje, kurioje ji susijusi su įrodymo pareigos pasiskirstymu. Tuo tarpu Kanados pasirinktas teisinio reguliavimo būdas mūsų požiūriu šią problemą išsprendžia kiek aiškiau. Atgaminimą asmeniniais tikslais laikant teisėtu nepriklausomai nuo kopijos šaltinio, atsižvelgiant tik į tai ar buvo laikytasi visų asmeniniam atgaminimui keliamų reikalavimų (įskaitant ir kompensavimo autoriams) yra nustatomos aiškios abiejų pusių teisės ir pareigos.

Aptariant kopijos teisėtumo reikalavimą Lietuvoje reikia atkreipti dėmesį į LATGA-A pateiktą 2008 metų finansinę ataskaitą, joje nurodoma, jog net 65% asmeninio atgaminimo veiksmų yra atliekama kopijuojant kūrinius iš interneto svetainių ir tik 13% iš pirktų įrašų.¹⁰⁷ Šioje ataskaitoje, kaip ir tyrime kuriuo ji yra paremta, nėra analizuojamas tokių kopijų šaltinio teisėtumo klausimas. Tarptautinės fonogramų gamintojų federacijos tyrimo duomenimis netgi 95% iš interneto parsisiunčiamos muzikos kūrinių yra neteisėti.¹⁰⁸ Todėl akivaizdu, jog Lietuvos kolektyvinio administravimo asociacija surenkanti atlyginimą už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais kūrinių parsisiuntimo iš interneto atveju tokį parsisiuntimą laiko asmeniniu atgaminimu, nepriklausomai nuo jo šaltinio, nors to ir neišdėsto *expressis verbis*¹⁰⁹.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso¹¹⁰ 214⁽¹⁰⁾ straipsnyje yra numatyta atsakomybė už neteisėtą kūrinių atgaminimą nekomerciniais tikslais, o baudos dydis siekia nuo vieno iki dviejų tūkstančių litų. Tačiau ir šioje teisės normoje nėra sprendžiamas kopijos šaltinio teisėtumo klausimas, o tiesiog yra konstatuojama, jog neteisėtas atgaminimas užtraukia tokią atsakomybę,

107 Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros, 2008 metų finansinė ataskaita, prieiga <http://www.latga.lt/apie/konferenciju-medziaga/2008/latga-a-2008-finansine-ataskaita>; 2009-11-29. P 37-38;

108 Digital Music Report: New Business Models for a Changing Environment, International Federation of Phonographic Industry; prieiga <http://www.ifpi.org/content/library/DMR2009.pdf>; 2009-11-29;

109 Šią išvadą dar labiau sustiprina tai, jog LATGA minėtoje ataskaitoje nurodė, jog net 12 procentų kūrinių yra atgaminami iš lokalaus kompiuterių tinklo (ftp), mūsų vertinimu, tikimybė, jog tokiame tinkle esančių kūrinių kopijos būtų teisėtos yra itin maža.

110 Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985, nr. 1-1;

detaliau neaiškinant šios sąvokos ir jos santykio su asmeninio atgaminimo išimtimi. Todėl atsakymas į klausimus susijusius su kūrinio kopijų šaltinio teisėtumo reikalavimu lems ir administracinės atsakomybės taikymo mastą.

Mūsų vertinimu, teisingiausias kūrinio šaltinio teisėtumo klausimo sprendimo variantas yra pasirinktas Kanadoje. Šią poziciją grindžiame šiais argumentais: a)kūrinių atgaminantis asmuo visais atvejais sumoka atlyginimą kolektyvinio administravimo asociacijai, kuri šį atlyginimą paskirsto teisių turėtojams, todėl pastarieji turi galimybę gauti atlyginimą nepriklausomai nuo to iš kokio šaltinio buvo padaryta kopija b)“tuščios laikmenos“ mokesčio konstrukcija lemia tai, jog atlyginimas teisių turėtojams yra mokamas nesiejant jo su teisėtu atgaminimo šaltiniu¹¹¹ c)autorių teisė yra nukreipta į kūrinių naudojimo būdų reguliavimą, įprastai ji nereglamentuoja priėjimo prie kūrinių¹¹². Tačiau vertindami Lietuvoje egzistuojantį teisinį reguliavimą, galime tik konstatuoti, jog aiškių kriterijų kuriais remiantis būtų galima spręsti apie tai, koks šios problemos sprendimo būdas būtų pasirinktas teismuose teisės aktuose nėra numatyta. Atsižvelgdami į tai, jog Lietuvos autorių teisė yra orientuota į kontinentinės teisės valstybių (Prancūzijos, Vokietijos) pavyzdį. Taip pat į tai, jog Lietuvoje atlyginimas mokamas teisių turėtojams už atgaminimą asmeniniais tikslais yra pakankamai mažas, mūsų manymu, nepakankamo dydžio tam, kad būtų kompensuota teisių turėtojams už tokio plataus masto kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, kuris būtų įteisintas nustačius, jog atgaminant nėra svarbus kopijos šaltinio teisėtumas. Manome, jog yra didelė tikimybė, jog Lietuvos teismai atgaminimą asmeniais tikslais laikytų teisėtu tik tais atvejais, kai jis būtų vykdomas iš teisėtai pasiektų kūrinių egzempliorių (kaip tai darė Prancūzijos teismai *Ministere de Public v. Aurelien D* byloje). Taip pat svarbu pabrėžti, jog ši problemą siūloma spręsti ir ATGTĮ pakeitimo projekte, nurodant, jog atgaminti asmeniniais tikslais galima tik „teisėtai išleisto ar viešai paskelbto kūrinio egzempliorių“.¹¹³ Tačiau susiaurinus atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimo sąvoką ir į ją įtraukiant tik tokį atgaminimą, kuris yra atliekamas panaudojant tik teisėtai įgytas kūrinio kopijas, kyla klausimas, kokios apimties teisės įgyja vartotojai teisėtai įgydami kūrinių egzempliorius? Kokias teises vartotojai įgytų nesant asmeninio atgaminimo išimties? Šiuos klausimus ir pabandydysime panagrinėti detaliau.

111 Šį argumentą grindžiame tuo, jog reikalaujant, kad atgaminimo šaltinis būtų teisėtas, „tuščios laikmenos“ mokeskis galėjo būti nustatytas ne už „tuščią laikmeną“, o šį mokesį siejant su teisėtu kūrinio kopijos (iš kurios vykdomi atgaminimo veiksmai) įgijimu. Tačiau įstatymų leidėjo pasirinkimas buvo kitoks.

112 Picker R. C. *Fair Use v. Fair Access* // *Columbia Journal of Law & the Arts*. 2008, nr. 31. P. 604;

113 Rengiamas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas. Prieiga http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2274&p_query=&p_tr2=&p_org=84&p_fix=2009-11-15;

5. Vartojimo sutarčių ir asmeninio atgaminimo apribojimo santykis

Vartotojų teisių gynimo įstatymo¹¹⁴ 3 str. 1 d. 1 punkte yra nurodyta, jog vartotojas turi teisę „savo nuožiūra įsigyti ir vartoti prekes ir paslaugas <...>“. Todėl mūsų vertinimu vartotojas įsigydamas¹¹⁵ kūrinio kopiją kartu įgyja ir tam tikras teises ir pareigas¹¹⁶. Tačiau autorių teisė lemia, jog vartotojas negali „savo nuožiūra vartoti“ įgytų kūrinių. Šiuo atveju susiduria dviejų įstatymo saugomų grupių interesai: vartotojų ir teisių turėtojų.

Kūrinio kopijų įsigijimą, mūsų vertinimu, reikėtų laikyti licencine sutartimi, nes ATGTĮ 2 str. 21 dalyje yra nurodyta, jog „licencija - <...> teisių subjekto (licencianto) leidimas, suteikiantis <...> teisių objektų naudotojui (licenciatui) teisę naudoti <...> teisių objekto originalą arba jo kopijas <...>, 15 str. 2 dalis numato, jog „bet koks kūrinio <...> panaudojimas be autoriaus <...> leidimo yra laikomas neteisėtu<...>“, o ATGTĮ 40 str. 1 dalyje yra nurodyta, jog „autorinėje sutartyje turi būti šios sąlygos:<...> 3) perduodamos arba suteikiamos autorių turtinės teisės (kūrinio panaudojimo būdai)<...>. Kūrinių įsigijimą kaip licencines sutartis aiškina ir Europos vartotojų organizacija, nurodydama, jog elektroniniuose tinkluose vartotojai kūrinius įsigyja sutikdami su tam tikromis jų naudojimo sąlygomis, tokiu būdu sudarydami licencinę sutartį. O šių sutarčių aiškinimas turi būti vienodas įvairiais būdais įsigyjant kūrinių egzempliorius.¹¹⁷

ATGTĮ 42 str. 1 dalyje licencinėms sutartims yra keliamas rašytinės formos reikalavimas, kuris netaikomas kūrinių skelbimo periodiniuose leidiniuose sutartims. Todėl mūsų vertinimu, šiuo metu vartotojų sudaromoms licencinėms sutartims dėl kūrinių yra keliamas minėtas formos reikalavimas, tačiau mūsų manymu jis nėra pagrįstas ir jo derėtų atsisakyti, tai aiškiai įtvirtinant ATGTĮ. Norime atkreipti dėmesį, jog tokios nuostatos vis dėlto yra iš dalies įtvirtintos, tačiau jos liečia tik dalį kūrinių – kompiuterių programas ir elektronines duomenų bazines. ATGTĮ 42 str. 2 dalyje yra nurodyta tvarka kuria naudotojai yra informuojami apie sudaromas sutartis turinį.

Kitas svarbus aspektas yra sutarčių turinio aiškinimo. Civilinio kodekso¹¹⁸ 6.193 str. 4 dalis numato, jog „Visais atvejais sutarties sąlygos turi būti aiškinamos vartotojų naudai ir sutartį prisijungimo būdu sudariusios šalies naudai“. Tačiau žvelgiant iš autorių teisės pusės viskas yra kiek kitaip. Jūratė Usonienė¹¹⁹ teigė, jog „autorinė sutartis, atsižvelgus į visas faktines sutarties

114 Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2007, nr. 12-488;

115 Šią sąvoką vartojame nurodydami įvairius būdus, kuriais vartotojai teisėtai pasiekia kūrinių ir jį naudoja (pvz.: žiūri nemokamai pateikiamą vaizdo klipą internete)

116 Pvz.: mūsų vertinimu asmuo įsigijęs muzikos įrašą įgyja teisę šį įrašą teikti panaudos pagrindais savo artimiesiems ar draugams, tokiu būdu vartotojas iš dalies įgyja ATGTĮ 15 str. 1 d. 5 punkte nurodytą išimtinę teisę teikti kūrinių panaudai.

117 Fair Compensation for Copyright Protected Material, BEUC discussion paper. P. 13, prieiga <http://www.beuc.org/Content/Default.asp?PageID=606>; 2009-12-12;

118 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, nr. 74-2262;

119 Usonienė J. Autorių teisių perdavimo ypatybės: monografija. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2008.

sudarymo aplinkybes bei konkrečios sutarties šalis, turi būti aiškinama autoriaus naudai. Kartu ši autorė išskyrė šias specialias, autorinių sutarčių aiškinimo taisykles: 1) siaurinamojo autorinės sutarties aiškinimo taisyklė, pagal kurią sutartinis visų autorių turtinių teisių perdavimas siaurinamas iki konkrečioje sutartyje numatytų kūrinio panaudojimo būdų 2) teisių perdavimo tikslų taisyklė, pagal kurią esant neaiškumų dėl kūrinio panaudojimo būdų, laikoma, kad kūrinys gali būti panaudotas tokiu būdu, kuris yra būtinas norint pasiekti sutarties tikslą.

Nuo šių sutarčių aiškinimo taisyklių priklauso, tai ką konkrečiai vartotojai gali daryti su kūriniais. Paanalizuokime tokį pavyzdį: vartotojas įsigyja teisėtą kompaktinį diską kuriame yra įrašas tam tikro atlikėjo albumas ir nori šį albumą klausyti per nešiojamą mp3 grotuvą, tam reikia atlikti tokius veiksmus: pakeičiant kompaktinio disko dainų formatą jį įrašyti į kompiuterį, iš kurio perkelti į nešiojamąjį grotuvą. Mūsų vertinimu yra galimi keli tokios situacijos vertinimai. Vienu atveju licencinė sutartis, kuri sudaroma įsigyjant kompaktinį diską, gali būti aiškinama, kaip suteikianti teisę vartotojams kūrinius naudoti tik tokiais būdais, kuriuos leidžia įsigyta materialinė laikmenos forma (pvz.: įsigytą kompaktinį diską vartotojas gali klausyti tik tais įrenginiais kurie geba atkurti garsą iš kompaktinių diskų) (vertinant per minėtas autorinių sutarčių aiškinimo taisykles). Kitu atveju ši sutartis gali būti aiškinama kaip suteikianti vartotojui galimybę naudotis kūriniumi nepriklausomai nuo laikmenos formos iš kurios jis yra atkuriamas (toks sutarties aiškinimas būtų grindžiamas vartotojų teises reglamentuojančiais teisės aktais). Mūsų vertinimu, toks aiškinimas yra tinkamesnis, nes jis užtikrinta technologinio neutralumo principo įgyvendinimas. Vartotojui būtų pripažinta teisė pasirinkti technologiją, kuria naudojantis jam „vartoti“ kūrinius (pvz.: vartotojui įsigijusiam kūrinio kopiją internetu ir parsisiuntus į asmeninį kompiuterį, kartu suteikiama teisė jį įrašyti į nešiojamą muzikos grotuvą). Tuo tarpu teisių turėtojų interesai nebūtų pažeisti, nes asmeniui įsigijusiam kūrinio kopiją būtų suteikta licencija naudoti tik vieną kūrinio egzempliorių vienu metu. Toks aiškinimas būtų nukreiptas į teisių susijusių su kūriniumi, kaip nematerialiu objektu įgijimą, jų nesiejant su materialia kūrinio išraiškos forma. Tokiu būdu vartotojui būtų suteikta daugiau galios spręsti tai, kas atsitiks su kūriniumi po jo pardavimo.¹²⁰ Business Software Alliance užsakymu paruoštoje studijoje¹²¹, yra nurodoma, jog muzikos kūrinių parsisiuntimo iš interneto atveju vartotojams tokiose šalyse, kaip Jungtinė Karalystė, Vokietija ar Prancūzija dažniausiai yra suteikiama teisė įrašyti kūrinius į kompaktinius diskus ir panašias laikmenas. Todėl kyla klausimas ar analogiškų teisių neįgyja vartotojai įsigydami kūrinių įrašus

P. 152;

120 Tabatabai F. A Tale of Two Countries: Canada's Response to the Peer-to-Peer Crisis and What It Means for the United States // Fordham Law Review. 2004-2005, nr. 73. P. 2329;

121 Business Software Alliance Study DRM-Enabled Online Content Services in Europe and the USA 2005, prieiga <http://www.eicta.org/web/news/telecharger.php?iddoc=272>; 2009-12-06;

materialiose laikmenos? Jei taip, kaip tai įtakoja atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimą?

Tam tikrą būdą, kuriuo yra sprendžiamas šių dviejų subjektų grupių interesų balanso klausimas pateikia, Randal C. Picker kalbėdamas apie anglosaksiškąją „fair use“ doktriną, kurią jis aiškina kaip doktriną padedančią atskleisti kartu su kūrinio perduodamų teisių apimtį.¹²² Remiantis šia doktrina yra vertinamos keturios sąlygos: 1)naudojimo tikslas ir būdas (komercinis ar nekomercinis ir pan.) 2)saugomo kūrinio prigimtis 3)naudojimo apimtis ir svarba, santykis su kitais kūrinio naudojimo būdais 4)naudojimo įtaką saugomo objekto rinkai ar vertei.¹²³ Pagal atitikimą šiems kriterijams yra sprendžiama tai ar tam tikras kūrinio naudojimas patenka į vartotojų turimų teisių sritį. Šiuo aspektu „fair use“ doktrina gana aiškiai buvo panaudota Sony Corporation of America v. Universal City Studios byloje, kurioje buvo konstatuota, jog televizijos transliuojamo kūrinio įrašymas asmeniniais tikslais, tam, jog vėliau būtų galima jį pažiūrėti patogesniu laiku (angl. time-shifting), nepažeidžia teisių turėtojų teisių.¹²⁴ Tačiau ši doktrina nėra taikoma Lietuvoje, nes ji yra bendrosios teisės sistemos dalis ir nėra taikoma kontinentinėje teisėje.

Literatūroje nepavyko aptikti detalios šio klausimo analizės, susijusios su Lietuvos teisiniu reglamentavimu, o nacionalinius teisės aktuose nėra normų reglamentuojančių vartotojų teisių ir autorių teisių turėtojų santykius, vartojimo licencinių sutarčių turinį. Manome, jog šių dviejų interesų susidūrimo klausimas neišvengiamai ateityje turės būti sprendžiamas, į įstatymus įtraukiant aiškias taisykles kuriomis remiantis būtų nustatomos vartotojų teisės naudojantis kūriniais.

6. Apibendrinimas

Apibendrinant asmeninio atgaminimo išimties turinį norime pažymėti, jog asmeninio atgaminimo išimtis suteikia asmenims teisę asmeniniais tikslais, nesiekiant tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų pasidaryti kūrinų kopijas. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog Lietuvoje nėra aiškaus teisinio reglamentavimo ir susiformavusios teismų praktikos, kol kas negalime atsakyti į klausimus: a)ar atgaminimo šaltiniui yra keliamas teisėtumo reikalavimas, b)koks yra asmeninio atgaminimo apribojimo santykis su licencinėmis sutartimis tarp vartotojų ir teisių turėtojų. Šio apribojimo paskirtis yra saugoti asmenų privatumą, neleidžiant be pagrindo į jį kištis teisių turėtojams¹²⁵, tačiau privataus gyvenimo neliečiamumas yra saugomas tik tol, kol asmenys nesiekia tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų. Manome, jog ateityje didelę įtaką šio autorių teisių

122 Picker R. C. Fair Use v. Fair Access // Columbia Journal of Law & the Arts. 2008, nr. 31;

123 Tokį išaiškinimą pateikia JAV autorių teisių agentūra (<http://www.copyright.gov/fls/fl102.html> prieiga 2009-12-05);

124 United States Supreme Court, Sony Corporation of America v. Universal City Studio, 464 U.S. 417 (1984) 1984-01-17, prieiga <http://supreme.justia.com/us/464/417/case.html#417> 2009-12-05;

125 Geiger Ch. The Answer to the Machine Should not be the Machine: Safeguarding the Private Copy Exception in the Digital Environment // European Intellectual Property Review. 2008, nr. 30(4);

apribojimo turinio vystymuisi darys atsakymas į anksčiau iškeltus du klausimus.

II. Mokesčio surinkimas

Aptarus „tuščios laikmenos“ mokesčio objektą, toliau nagrinėdami šio „mokesčio“ esamą padėtį ir perspektyvas bandysime patikrinti kiek šio „mokesčio“ teisinis reglamentavimas atitinka jo paskirtį. Tuo tikslu aptarsime kas, kada ir kam privalo mokėti atlyginimą už kurinių atgaminimą asmeniniais tikslais, kaip toks atlyginimas yra apskaičiuojamas. Nagrinėdami šiuos klausimus bandysime išvelgti problemas kurios gali lemti kur link pasuks teisinis reglamentavimas ir į ką gali išsivystyti „tuščios laikmenos“ mokestis.

1. Atlyginimo mokėjimo momentas ir mokėtojai

Aprašo 4 punkte yra nustatyta, jog „atlyginimą moka garso ir audiovizualinių laikmenų gamintojai ir importuotojai, išskyrus tuo atveju, kai garso ir audiovizualinės laikmenos įvežamos išimtinai asmeniniam naudojimui (keleivio bagaže)“. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo bylą, kurioje įmonė įvežanti tuščias laikmenas iš kitų Europos sąjungos valstybių narių atsisakė mokėti atlyginimą LATGA-A. Šis atsisakymas buvo grindžiamas tuo, jog įvairiuose įstatymuose importuotojas buvo apibrėžiamas kaip asmuo įvežantis prekes į Europos sąjungos teritoriją. Tačiau teismas nusprendė, jog „pagal ATGTĮ 20 straipsnio 4 dalį importuotoju laikytinas kiekvienas subjektas, įvežantis asmeniniam atgaminimui skirtas tuščias analogines ir skaitmenines garso ir audiovizualines laikmenas į Lietuvos teritoriją, t.y. tiek iš trečiųjų šalių, tiek iš ES valstybių narių“¹²⁶. Mūsų vertinimu, toks sprendimas buvo tinkamas, nes atlyginimo mokėjimas ar nemokėjimas neturi priklausyti nuo to iš kur yra kilusios tuščios laikmenos, priešingu atveju būtų sudaryta galimybė vengti atlyginimo sumokėjimo. Akivaizdu, jog „tuščios laikmenos“ mokesčių Lietuvoje mokantys visi laikmenų importuotojai ir gamintojai, šį mokesčių „perkelia“ galutiniams laikmenų naudotojams, kurie yra tiek juridiniai, tiek fiziniai asmenys naudojantys laikmenas įvairiausiems tikslams, kurie būna ir visiškai nesusiję su kūrinių atgaminimu asmeniniais tikslais.

Situaciją šiek tiek švelnina tai, jog Apraše yra numatyta galimybė susigrąžinti sumokėtą atlyginimą autoriams tais atvejais, kai tuščios garso ar audiovizualinės laikmenos: eksportuojamos, įsigyjamoms profesionalioms reikmėms arba žmonių, turinčių klausos ar regos negalią, reikmėms. Šiais atvejais prašymą grąžinti sumokėtą atlyginimą turi teisę pateikti: „eksportuotojai, asmenys naudojantys laikmenas profesionalioms reikmėms ir žmonių, turinčių klausos ar regos negalią, įsteigtos įmonės ar kiti juridiniai asmenys<..>“. Profesionalios reikmės Apraše apibrėžiamos kaip

126 Lietuvos aukščiausiojo teismo 2008-03-03 nutartis civilinėje byloje nr. 3K-3-4/2008, Lietuvos autorių teisių gynimo asociacija agentūra v. UAB „Trajekotrija“;

„transliuojančių organizacijų ir asmenų tiražuojančių audiovizualinius kūrinius ir fonogramose įrašytus kūrinius ar gretutinių teisių objektus audiovizualinių kūrinių ir fonogramų gamintojams, reikmės, susijusios su kūrinių ar gretutinių teisių objektų įrašymu, bei asmenų, kurie laikmenas įsigyja akivaizdžiai visuomenės saugumo, viešojo administravimo ir mokslinių tyrimų tikslais.“ Iš šio apibrėžimo galime išskirti šias grupes asmenų, naudojančių tuščias laikmenas profesionalioms reikmėms, kurie gali susigražinti sumokėtą „tuščios laikmenos“ mokestį:

- autorių teisių ar gretutinių teisių objektų gamintojai;
- asmenys laikmenas naudojančios visuomenės saugumo, viešojo administravimo ir mokslinių tyrimų tikslais.

Eksporto ir profesionalių reikmių atveju gražinamas „tuščios laikmenos“ mokestis nekelia abejonių, nes šiais atvejais akivaizdu, jog laikmenos Lietuvos teritorijoje nėra naudojamos tokiam kūrinių atgaminimui kuris yra numatytas ATGTĮ 20 str. 1 dalyje. Abejonių kelia mokesčio gražinimas žmonėms turintiems regos ar klausos negalią. ATGTĮ 20 str. 3 dalyje yra numatyta, jog mokestis neskaičiuojamas nuo laikmenų kurios yra skirtos žmonėms turintiems klausos ar regos negalią. Tuo tarpu Aprašo 13 punkte yra nurodyta, kad atlyginimas yra gražinamas tik tokių žmonių „įsteigtoms įmonėms ar kitiems juridiniams asmenims“, kurios šias laikmenas panaudoja šių asmenų reikmėms. Toks teisinis reglamentavimas kelia klausimą kodėl iš visų fizinių asmenų buvo išskirta būtent ši grupė. Viena vertus tokiu būdu galėjo būti siekiama įgyvendinti tam tikrą socialinę politiką, tačiau tokiu atveju būtų visiškai neaišku kodėl į šią grupę nebuvo įtraukti kitokią negalią turintys asmenys. Kita vertus tokiu teisiniu reglamentavimu galėjo būti siekiama jog klausos negalią turintys asmenys (nors ir netiesiogiai – per juos vienijančias organizacijas) nemokėtų už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, tačiau ši asmenų grupė gali asmeniniais tikslais atgaminti audiovizualinius kūrinius (pvz.: filmus) (o asmenys turintys regos negalią gali naudotis garso įrašais). Tačiau detalus šios problemos nagrinėjamas praktiniu aspektu nėra svarbus, nes kol kas į sąrašą asmenų, turinčių teisę susigražinti atlyginimą sumokėtą už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, nėra įtraukta nei viena klausos ar regos negalią turinčių asmenų įmonė ar organizacija.¹²⁷

Esamas teisinis reglamentavimas sukuria situaciją, kurioje visi subjektai įsigyjantys tuščias audiovizualines laikmenas moka atlyginimą už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais. Tik nedidelė asmenų grupė turi teisę susigražinti sumokėtą atlyginimą. Tačiau autorių teisių apribojimas

127 Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros sudarytas „Asmenų, kurie turi teisę susigražinti atlyginimą už audiovizualinių kūrinių ir fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, sąrašas“. Prieiga <http://www.latga.lt/files/asmenu,%20uzsiregistravusiu%20del%20atlyginimo%20grazinimo,%20sarasas2008-06-02.doc> 2009-12-02;

(kūrinio atgaminimas asmeniniais) tikslais atitinka tarptautinius teisės aktus – Berno konvenciją, tik tais atvejais, kai yra tenkinama pirmoji „trijų pakopų testo“ sąlyga – apribojimas gali apimti tik atskirus ypatingus atvejus. Atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimas, kaip aptarta anksčiau, šią sąlygą atitinka – atgaminti gali tik fiziniai asmenys tenkindami tam tikrus kriterijus. Todėl šiuo metu ne tik fiziniai asmenys neatgamindami kūrinų asmeniniais tikslais privalo mokėti atlyginimą autoriams, tačiau tokį atlyginimą privalo mokėti didelė dalis subjektų kurie neturi galimybės pasinaudoti įstatymo numatyta asmeninio atgaminimo išimtimi. Pareigą mokėti atlyginimą atliekanti didelė dalis subjektų, kurie mokėdami tokį atlyginimą negali įgyti jokių priešpriešinių teisių, tačiau nepaisant to, jiems nėra numatyta teisė susigrąžinti sumokėtą „mokestį“. Todėl galime daryti pagrįstą išvadą, jog šiuo metu yra nustatyti netinkami subjektai mokantys atlyginimą teisių.

Analogiškas teisinis reguliavimas yra nustatytas ir didelėje dalyje kitų Europos sąjungos šalių (pvz.:Belgija, Čekija, Vokietija, Prancūzija ir kt.), todėl tikėtina, jog jis Lietuvoje buvo įgyvendinamas sekant šių valstybių pavyzdžiu. Tačiau galime aptikti valstybių, kuriose kompensaciją autoriams mokama kitais būdais: Portugalijoje „tuščios laikmenos“ mokestį moka pirmasis pirkėjas¹²⁸, Norvegijoje teisių turėtojas yra kompensuojama iš valstybės biudžeto¹²⁹. Europos sąjungos parengiamajame dokumente „Teisingas kompensavimas už privatų kopijavimą“, yra teigiama kad, kolektyvinio administravimo asociacijos pripažįsta, jog valstybėse narėse nėra skirstomi atlyginimo mokėtojai pagal tai, kam jie naudos (ar gali naudoti) tuščias laikmenas, nors tokio skirstymo ir reikalauja direktyvoje ir nacionaliniuose teisės aktuose numatyta išimtis. Tačiau tokią padėtį kolektyvinio administravimo asociacijos pateisina tuo, jog atsižvelgti į tai, kas įsigyja (tuo labiau į tai, kam naudojamos) tuščios laikmenos būtų itin sudėtinga, dėl šios priežasties ženkliai išaugtų tokio atlyginimo surinkimo ir administravimo kaštai.¹³⁰

Šiuo klausimu vertą dėmesio pasiūlymą yra pateikusi asociacija Infobalt¹³¹, kuriame teigiama, jog „tuščios laikmenos“ mokestis turi būti renkamas:

- ne prekių įvežimo ar importavimo metu;
- mažmeninės prekybos tinkle;

128 Copyright Levies Reform Alliance „Analysis of National Levy Schemes and the EU Copyright Directive, april 2006, prieiga <http://w3.bsa.org/eupolicy/upload/Levies%20EUCD%20Analysis.pdf> 2009-12-02;

129 Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, 2008 // http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/background_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-11-01;

130 Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, 2008 // http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/background_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-11-01;

131 Asociacijos „Infobalt“ pastabos ir pasiūlymai „Dėl Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 20 ir 23 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo pakeitimo“ 2009-05-02 nr. 05, prieiga www.infobalt.lt/docs/Infobalt_del_AGTI_2008_0828.doc 2009-12-02;

- tik tais atvejais, kai laikmenos parduodamos privatiems asmenims;
- aiškiai įvardinant išrašytoje sąskaitoje ir čekyje sumokėto atlyginimo autoriams dydį.

Įgyvendinus tokį pasiūlymą būtų iš dalies išspręsta mūsų aptarta problema, jog šiuo metu atlyginimą autoriams yra priversti mokėti tie subjektai, kurie neturi jokių galimybių pasinaudoti įstatymo numatyta išimtimi kurios pagrindu šis mokestis yra nustatytas. Tačiau dalis problemų liktų neišspręsta – fiziniai asmenys nepriklausomai nuo to koku būdu panaudos tuščias laikmenas, atlyginimą autoriams privalėtų mokėti. Mūsų vertinimu, šią problemą spręsti būtų itin sunku, ją sprendžiant neišvengiamai tektų kištis į vartotojų privataus gyvenimo sritį, todėl yra tikslinga pasirinkti tokius atlyginimo surinkimo būdus kurie būtų šiuo požiūriu neutralūs.

2. Atlyginimo dydis, apmokestinami objektai

Lietuvoje „tuščios laikmenos“ mokestis, kaip matyti iš jo pavadinimo, yra skaičiuojamas nuo tuščių laikmenų didmeninės pardavimo kainos. Didmeninės kainos sąvoka turi būti aiškinama kaip importuotojo įsigijimo kaina arba gamintojo nustatyta pardavimo iš sandėlio kaina. Lietuvoje atlyginimo apskaičiavimas yra grindžiamas importuotojų ir gamintojų pateiktomis deklaracijomis, todėl yra tikimybė, jog pastarieji siekdami išvengti atlyginimo mokėjimo, gali pateikti netikslius duomenis.

ATGTĮ 20 str. 5 dalyje yra nurodyta, jog „atlyginimas neturi būti didesnis nei 6 procentai tuščios audiovizualinės ar garso laikmenos didmeninės kainos“, tokiu būdu įstatymo leidėjas nustatė maksimalų atlyginimo dydį, kurio negalima viršyti. Tuo tarpu Vyriausybė Aprašo 3 punkte nustatė maksimalų 6 procentų dydžio atlyginimą. Tokio paties dydžio tarifas buvo numatytas ir anksčiau galiojusioje Aprašo redakcijoje. Įstatyme yra numatytas vienintelis aiškus kriterijus į kurį reikia atsižvelgti nustatant atlyginimo dydį – techninių apsaugos priemonių taikymas. Tačiau Apraše į techninių apsaugos priemonių taikymą yra atsižvelgiama ne nustatant atlyginimo dydį (t.y. tarifą), o paskirstant jau sumokėtą atlyginimą. Mūsų vertinimu, toks šių priemonių vaidmuo surenkant atlyginimą už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais yra netinkamas, bei neatspindi įstatyme išdėstytų reikalavimų, nes kūrinių naudotojų mokamo atlyginimo dydis nepriklauso nuo galimybės pasidaryti jų kopijas asmeniniais tikslais. Mums nepavyko rasti jokių duomenų apie tai, koku pagrindu buvo nustatytas toks šio atlyginimo dydis.

Nagrinėjant kitų Europos sąjungos valstybių narių nustatytą „tuščios laikmenos“ mokestį galime pastebėti, jog jo dydis įvairiose valstybėse svyruoja labai ženkliai (pvz.: Vokietijoje ir Prancūzijoje „mokesčio“ dydis kompaktiniams diskams skiriasi apie 8 kartus), tačiau yra ir tokių

valstybių, kuriose jis visiškai neimamas (Malta, Liuksemburgas)¹³². Skiriasi ir apmokestinimo pagrindai – vienose valstybėse (pvz.: Austrijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje) „mokestis“ skaičiuojamas priklausomai nuo laikmenos savybių (dydžio, grojimo laiko ir pan.), kitose (pvz.: Estijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Portugalijoje) mokestis skaičiuojamas nuo laikmenų kiekio.¹³³

Lietuvoje autoriams atlyginimas už jų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais yra apskaičiuojamas nuo Aprašo 1 priede nurodytų objektų:

- garso, vaizdo kasečių, minidiskų;
- DVD, CD diskų (tiek tų, kurių įrašymo talpa mažesnė nei 900 megabaitų, tiek tų, kurių didesnė, tačiau neviršija 18 GB);
- DVD, CD diskai, trinieji;
- Blue-ray diskai.

Kaip matyti Lietuvoje šiuo metu objektų nuo kurių yra skaičiuojamas „tuščios laikmenos“ mokestis yra ganėtinai mažai, seniau galiojusioje Aprašo redakcijoje buvo numatyta, jog atlyginimą reikia skaičiuoti nuo platesnio rato objektų (į jį pateko – standieji magnetiniai diskai, kitos parengtos naudoti neįrašytos garso įrašų ir kitų įrašų laikmenos). Mums nėra aiškūs motyvai, kuriais remiantis buvo priimtas šio Vyriausybės nutarimo pakeitimas, kuriuo iš apmokestinamų laikmenų buvo pašalinti standieji magnetiniai diskai (šiai kategorijai priklausė ir asmeninių kompiuterių kietieji diskai) bei „kitos <.>įrašų laikmenos“. Tačiau apmokestinamų objektų patikslinimas, mūsų vertinimu, atliktas tinkamai, nes: a) tik nedidelę kompiuterių kietųjų diskų naudojimo dalį sudaro naudojimas susijęs su atgaminimu asmeniniais tikslais b) teisinis reguliavimas, kuriame nėra aiškiai nurodoma už ką turi būti mokamas privalomas atlyginimas, mokėtojo atžvilgiu yra neaiškus, paliekantis per daug galimybių „kitų laikmenų“ sąvoką traktuoti plačiai.

Žvelgiant į kitų Europos sąjungos valstybių patirtį, galime pastebėti, jog 13 iš 20 valstybių narių, atlyginimas autoriams yra skaičiuojamas ir nuo asmeniniam atgaminimui skirtos įrangos.¹³⁴ Tačiau ši sąvoka įvairiose valstybėse labai skiriasi, ją gali sudaryti įvairūs įrenginiai, nuo nešiojamų

132 Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, 2008 // http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/background_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-11-01; P. 7;

133 Copyright Levies Reform Alliance „Analysis of National Levy Schemes and the EU Copyright Directive, april 2006, prieiga <http://w3.bsa.org/eupolicy/upload/Levies%20EUCD%20Analysis.pdf> 2009-12-02;

134 Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, 2008 // http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/background_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-11-01; P. 5

audio grotuvų, spausdintuvų, skanerų iki asmeninių kompiuterių (Vokietijoje).¹³⁵ Ne visada yra aišku kuo grindžiamas mokesčio skaičiavimas nuo įrenginių, tai galima iliustruoti pavyzdžiui, kai Ispanijoje TNS technology atlikto tyrimo duomenimis tik 6,6 % asmenų turėjusių namuose spausdintuvą, skanerį ar multifunkcinį įrenginį jį bent kartą panaudojo knygų ar kitų autorių teisių saugomų objektų kopijavimui. Vidutinis kopijavimo asmeniniais tikslais mastas galėjo būti nuo 5,76 iki 7,68 knygos puslapių per vidutinį 3-4 metų įrenginio tarnavimo laiką. Atsižvelgiant į tai, jog analogiškos paslaugos bibliotekos apmokestinamos 0,02348 euro už puslapį dydžiu, mokestis už atgaminimo įrangą turėjo sudaryti ne daugiau nei 0,18 euro, tuo tarpu jo dydis siekė net 15 eurų. Tokio dydžio autorinį atlyginimą autoriai gauna nuo 13 iki 23 knygų pardavimo, už šio kiekio knygų pardavimo netekimą ir yra kompensuojama. Tuo tarpu vartotojai per visą įrenginio tarnavimo laiką vidutiniškai padaro ne daugiau nei 8 knygos puslapių kopijas.¹³⁶

Kita vertus yra autorių teigiančių, jog 4 procentų atlyginimo dydis, renkamas nuo visos įrangos susijusios su kūriniių naudojimu, teisių turėtojams būtų pakankamas tam, jog teisių turėtojams būtų kompensuota už kūriniių keitimąsi internete nekomerciniais tikslais, tokiu būdu „legalizuojant“ didžiąją dalį „piratų“.¹³⁷ Mūsų vertinimu šis pavyzdys rodo jog, atlyginimo apskaičiavimo tvarkoje trūksta skaidrumo, aiškumo, teisingumo ir proporcingumo.

Šiuo metu paruoštame ATGTĮ pakeitimo projekte yra numatyta apmokestinti ir asmeniniam atgaminimui skirtą įrangą. Sprendžiant iš LATGTA-A 2008 metų veiklos ataskaitos¹³⁸, šios organizacijos nuomone, didžiausią žalą asmeninio atgaminimo atveju autoriai patiria dėl to, jog nėra kompensuojama už atgaminimą panaudojant šią įrangą: asmeninius kompiuterius, mp3 grotuvus, mobiliuosius telefonus, vaizdo grotuvus, daugiafunkcinius namų kino įrenginius, televizorius su įrašymo funkcijas, taip pat ir tokias laikmenas, kaip: kietasis diskas, atminties kortelė, USB raktai. Atsižvelgiant į tai, jog ši organizacija išreiškia autorių požiūrį, galime tikėtis, jog priėmus ATGTĮ pataisas bus apmokestinti bent dalis iš minėtų objektų. Toks apmokestinimas aiškinamajame rašte yra grindžiamas ne konkrečia teisių turėtojų patiriama žala Lietuvoje, o kitų ES valstybių narių patirtimi ir lyginamąją taikomų tarifų ir apmokestinamų objektų analize.¹³⁹ Tačiau toks atlyginimo

135 Copyright Levies Reform Alliance „Analysis of National Levy Schemes and the EU Copyright Directive, april 2006, prieiga <http://w3.bsa.org/eupolicy/upload/Levies%20EUCD%20Analysis.pdf> 2009-12-02;

136 Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, 2008 // http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/background_en.pdf, prisijungimo laikas 2009-11-01; P. 22.

137 Netanel N. W. Impose a Noncommercial Use Levy to Allow Free Peer-to-Peer File Sharing // Harvard Journal of Law & Technology. 2003, serija 17, nr. 1. P. 65;

138 Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros, 2008 metų finansinė ataskaita, prieiga <http://www.latga.lt/apie/konferenciju-medziaga/2008/latga-a-2008-finansine-ataskaita>; 2009-11-29;

139 Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2278&p_org=84&p_fix=&p_gov=#_ftn2;

už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais dydžio nustatymo būdas, mūsų vertinimu, yra abejotinas, nes neatsižvelgia į Lietuvoje nustatyto apribojimo apimtį, bei naudojimo mastą.

LATGA žalą patiriamą dėl pasinaudojimo asmeninio atgaminimo išimtimi grindžia UAB „TNS Gallup“ atlikto tyrimo duomenimis¹⁴⁰, šiame tyrime vartotojai buvo klausiami apie kūrinių kopijavimo įpročius, tačiau nebuvo aiškinamasi ar kopijuojama pasinaudojant ATGTĮ 20 str. numatyta išimtimi ar tokie veiksmai atliekami kitais pagrindais (įskaitant ir neteisėtai). Atlyginimas teisių turėtojams turi būti mokamas tik nuo tų kūrinių kopijų kurios yra padaromos pasinaudojant atgaminimo teisės apribojimu, todėl atlyginimo už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais negalima skaičiuoti nuo tų kopijų kurios padaromos kitais pagrindais. Šio tyrimo duomenimis kopijų šiuo metu nedaro 70,1% apklaustųjų¹⁴¹. Lietuvoje 52,2 procentai namų ūkių turi asmeninius kompiuterius¹⁴², tuo tarpu kompiuterio kietąjį diską kopijų darymui naudoja tik 11,9 procentai visų Lietuvos gyventojų¹⁴³. Kopijas į kompiuterio kietąjį diską daro tik kas penktas Lietuvos gyventojas namuose turintis kompiuterį, tačiau netgi šiuo atveju nėra aišku ar šie gyventojai privalo mokėti atlyginimą teisių turėtojams ar tos kopijos daromos kitais pagrindais (pvz.: įsigyti kūriniai iš elektroninių muzikos įrašų parduotuvių, nelegalios kopijos). Todėl mūsų vertinimu prieš taikant naujus atlyginimo teisių turėtojams už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais rinkimo mechanizmus ir objektus, būtina padaryti išsamų kompleksinį (teisinių, ekonominių) tokių atlyginimo rinkimo mechanizmų tyrimą.

3. Atlyginimą gaunantys subjektai

ATGTĮ 20 str. 3 dalyje yra numatyta, jog atlyginimas mokamas tik audiovizualinių kūrinių ir fonogramų teisių turėtojams: autoriams, gamintojams, teisių perėmėjams ar atlikėjams. Šiuo metu parengtame ATGTĮ pakeitimo projekte yra numatyta teisių perėmėjų sąvoką pakeisti teisių paveldėtojais. Tačiau mūsų vertinimu toks pakeitimas yra nepagrįstas, nes žalą dėl kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais patiria būtent tie subjektai, kuriems priklauso konkrečios autorių teisės, įskaitant ir teisių perėmėjus. ATGTĮ 20 straipsnio 5 dalyje yra numatyta, jog „ne daugiau kaip 25 procentai šio atlyginimo <...> gali būti skiriama kūrybinės veiklos programoms“, ši nuostata

prieiga 2009-12-12;

140 UAB TNS Gallup tyrimas „Garso ir vaizdo įrašų kopijos“ atliktas LATGA-A užsakymu, 2009 m. sausis;

141 UAB TNS Gallup tyrimas „Garso ir vaizdo įrašų kopijos“ atliktas LATGA-A užsakymu, 2009 m. sausis, 20 psl.

142 Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pranešimas spaudai „IT naudojimas namų ūkiuose“ <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=6827> 2009-12-03;

143 UAB TNS Gallup tyrimas „Garso ir vaizdo įrašų kopijos“ atliktas LATGA-A užsakymu, 2009 m. sausis, 52 psl.

yra patikslinta Kino rėmimo įstatyme¹⁴⁴, kurio 8 straipsnyje teigiama, jog 25 procentai šio atlyginimo yra viena iš kino rėmimo programos sudedamųjų dalių. Panašių nuostatų direktyvoje 2001/29 nėra, jos 5 str. 2 dalies b punkte yra nurodyta, jog kompensaciją turi gauti teisių turėtojai. Apraše priimtame siekiant įgyvendinti ATGTĮ nuostatas dėl atlyginimo surinkimo ir paskirstymo yra nurodyta, kad šis atlyginimas yra skirstomas tokia tvarka:

1. atskaitomos LATGA (ši asociacija paskirta atsakinga už atlyginimo surinkimą Kultūros ministro įsakymu¹⁴⁵) turėtos administravimo išlaidos;
2. 25 procentai yra skiriama kino rėmimo programai;
3. likusi sumos dalis padalinama autoriams, atlikėjams, fonogramų ar audiovizualinių kūrinių gamintojams tam tikromis proporcijomis.

Paskutinį etapą įgyvendiną atitinkamos kategorijos teisių turėtojus atstovaujančios kolektyvinio administravimo organizacijos, t.y. tam tikras atlyginimo proporcijas pasidalina dvi Lietuvoje veikiančios kolektyvinio administravimo asociacijas – LATGA ir AGATA. Apraše yra numatytos tik trys gairės, kuriomis remiantis kolektyvinio administravimo asociacijos turi skirstyti lėšas:

1. „Teisių subjektams sumokamas atlyginimas apskaičiuojamas remiantis atsakingos asociacijos užsakymu rinkos tyrimų paslaugas teikiančios nepriklausomos įmonės atliktais tyrimais, kuriuose pateikiami duomenys ir išvados apie audiovizualinių kūrinių ir fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais mastą Lietuvoje, atgaminimo būdus, atgaminamų kūrinių ir gretutinių teisių objektų pobūdį ir jų kilmės šali“;
2. „Kolektyvinio administravimo asociacijos 25 procentus atlyginimo <...> gali skirti kūrybinės veiklos programoms <...>“
3. Jeigu taikomos techninės apsaugos priemonės ribojančios galimybę pasinaudoti įstatyme numatyta išimtimi, jas taikantiems subjektams atlyginimas mažinamas 2 kartus, o likusi dalis kaupiama atskirame fonde ir naudojama kūrybinės veiklos programoms. Jei techninės apsaugos priemonės užkerta kelią atgaminti kūrinius asmeniniais tikslais, tokiu atveju atlyginimas nemokamas (kur jis panaudojamas nėra nurodoma).

144 Lietuvos Respublikos kino įstatymas // Valstybės žinios. 2002, nr. 31-1107;

145 Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2003 m. lapkričio 26 d. įsakymas nr. ĮV-444 „Dėl kolektyvinio administravimo asociacijų, atsakingų už kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais administravimą, paskyrimo“ // Valstybės žinios, 2003-12-03, nr. 113-5082

3.1. Rinkos tyrimai

Pirmasis kriterijus turėtų būti įgyvendinamas remiantis atlikto tyrimo rezultatais, mūsų duomenimis būtent toks yra UAB „TNS Gallup“ atliktas tyrimas „Garso ir vaizdo įrašų kopijos“. Tačiau šiame tyrime visiškai neatsispindi kūrinių kopijų darymas remiantis ATGTĮ 20 straipsniu, jame nėra jokių kriterijų kuriais remiantis būtų galima spręsti kokia dalis atgaminimo veiksmų atitiko ATGTĮ keliamus reikalavimus (nesiekti tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų, kopijų skaičiaus, jų šaltinio), kilmės šalis šiame tyrime nustatyta tik ar yra Lietuva ar kita valstybė.¹⁴⁶ Todėl mūsų vertinimu, šis kriterijus yra įgyvendinamas netinkamai. Apraše nėra numatyta, kokiais metodais yra nustatomi konkretų atlyginimą gaunantys teisių subjektai.

3.2. Teisių turėtojams tenkanti atlyginimo dalis

Nemažiau svarbus aspektas yra ir tai, kiek surinkto atlyginimo lieka teisių turėtojams, o kiek yra „išbarstoma“ pakeliui iki jų. Kaip matyti iš Aprašo, atskaitymai nuo paskirstomos sumos yra vykdomi iš viso tris kartus. Pirmąjį kartą yra atskaitomos atlyginimo surinkimo ir administravimo išlaidos, kurios yra neišvengiamos. Vėliau yra atskaitoma Nacionalinio kino rėmimo programai, ir kolektyvinio administravimo asociacijos skiria atlyginimą kultūrinės veiklos programoms. Abiem atvejais, lėšos yra naudojamos ne atlyginimo teisių turėtojams mokėjimui, o tikslais kurių suderinamumas su atlyginimu už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais yra abejotinas. O autoriams yra išmokama (neatskaičius mokėtinų mokesčių) tik šiek tiek daugiau nei pusė (56,25) visų mokėtinų lėšų (neskaitant atlyginimo dalies panaudojamos surinkimo ir administravimo sąnaudoms padengti).¹⁴⁷

LATGA savo ataskaitoje nurodo, jog 2008 metais 25 procentus surinktų lėšų skyrė „vizualių menų autorių kūrinių perkėlimui į Prancūzijos vizualinių menų bendrijos (ADAGP) virtualų Paveikslų banką<..>. Iš viso paveikslų banke patalpinti 42-jų LATGA-A autorių 241 kūrinys.“ Toje pačioje ataskaitoje yra nurodoma, jog atlyginimas skirtingomis proporcijomis buvo surinktas nuo šių laikmenų: garso laikmenos, vaizdajuostės, CD, DVD, „hardai“, atminties kortelės.¹⁴⁸ Minėtame rinkos tyrime nebuvo aiškiai iširta kuri dalis gyventojų daro paveikslų kopijas asmeniniais tikslais, buvo tirta tik kuri dalis asmenų daro garso, o kuri vaizdo (šią sąvoką, mūsų vertinimu, didžioji dalis apklaustųjų suprato kaip audiovizualinių kūrinių – filmų, televizijos laidų ir pan.) įrašus¹⁴⁹. ATGTĮ

146 UAB TNS Gallup tyrimas „Garso ir vaizdo įrašų kopijos“ atliktas LATGA-A užsakymu, 2009 m. sausis;

147 Atskaičius dalį Nacionaliniai kino rėmimo programai lieka 75% lėšų, o atskačius papildomai 25% nuo 75% kolektyvinio administravimo asociacijų kūrybinės veiklos programoms lieka tik 56,25%.

148 Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros, 2008 metų finansinė ataskaita, prieiga <http://www.latga.lt/apie/konferenciju-medziaga/2008/latga-a-2008-finansine-ataskaita>; 2009-11-29;

149 UAB TNS Gallup tyrimas „Garso ir vaizdo įrašų kopijos“ atliktas LATGA-A užsakymu, 2009 m. sausis;

20 str. 3 dalyje, kaip atlyginimo gavėjai dailės kūrinių autoriai nėra įvardinti. Todėl mums yra visiškai nesuprantama, koku pagrindu ketvirtis lėšų buvo skirta dailės kūrinių autoriams. Mūsų vertinimu, tokia atlyginimo, surinkto už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, paskirstymo praktika negali būti toleruojama, nes laikmenų naudotojai yra verčiami be pagrindo remti tam tikras socialines sferas, kurios yra visiškai nesusijusios su nagrinėjamu autorių teisių apribojimu.

Tokiam Lietuvos teisiniam reglamentavimui įtakos galėjo turėti kitų Europos sąjungos valstybių narių patirtis. Panašūs mokesčiai yra numatyti Austrijoje (panašioms tikslams skiriama net 51 procentas surinkto atlyginimo), Italijoje (50 procentų), Suomijoje (42,5 procento), Danijoje (33 procentai) ir kitose valstybėse narėse. Tačiau yra ir tinkamai paskirstomo atlyginimo pavyzdžių – Belgija, Čekija, Lenkija, Slovakija ir Švedija panašioms tikslams surinkto atlyginimo neskiria.

Detalios tvarkos ir ataskaitos, kaip yra skirstomas surinktas atlyginimas už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais nepavyko rasti nei LATGA, nei AGATA ataskaitose. LATGA ataskaitoje yra nurodoma tik tai, jog dalis buvo skirta kultūrinėms programoms, tuo tarpu AGATA ataskaitoje yra nurodoma kuri lėšų dalis skiriama paskirstymui¹⁵⁰. LATGA interneto puslapyje pateiktose „Autorinio atlyginimo, už audiovizualinių kūrinių panaudojimą, paskirstymo taisyklėse“¹⁵¹ yra nurodyta, jog atlyginimas audiovizualinių kūrinių autoriams už jų kūrinių panaudojimą asmeniniais tikslais, paskirstomas remiantis „Autorinio atlyginimo, surinkto už audiovizualinių kūrinių ir fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, paskirstymo ir išmokėjimo taisyklės“, atsižvelgdami į tai, jog tokių taisyklių LATGA nepateikia savo interneto svetainėje, manome, jog šiose LATGA taisyklėse gali būti nukreipiama į Vyriausybės patvirtintą Aprašą. Iš kitos pusės ši asociacija, kaip ir AGATA renka tam tikrus duomenis apie kūrinių panaudojimo dažnumą, todėl tikėtina, jog jais gali vadovautis skirstydama ir atlyginimą už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais.¹⁵² Tuo tarpu AGATA nustatyta lėšų skirstymo sistema yra pakankamai aiški – teisių subjektams lėšos skirstomos pagal fonogramų grojimo laiką radijo stotyse¹⁵³. Mūsų vertinimu toks paskirstymo būdas nors ir ne visai tiksliai atspindi kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais mastą, tačiau pakankamai atspindi kūrinių naudojimo mastą, todėl

150 Lietuvos gretutinių teisių asociacijos 2008 metų veiklos ataskaita, http://www.agata.lt/files/AGATA_ataskaita_210x210_3mm.pdf prieiga 2009-12-03;

151 Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros „Autorinio atlyginimo, surinkto už audiovizualinių kūrinių panaudojimą, paskirstymo taisyklės. Prieiga <http://www.latga.lt/apie/paskirstymo-taisykles/audiovizualinio-autorinio-atlyginimo-paskirstymo-taisykles>; 2009-12-12;

152 Nuostatų apie tokių duomenų rinkimą yra tiek LATGA patvirtintose Autorinio atlyginimo už muzikos ir literatūros kūrinių panaudojimą, paskirstymo taisyklėse, prieiga <http://www.latga.lt/apie/paskirstymo-taisykles/autorinio-atlyginimo-paskirstymo-taisykles>; 2009-12-12 21.15, tiek Autorinio atlyginimo, surinkto už audiovizualinių kūrinių panaudojimą paskirstymo taisyklėse, prieiga <http://www.latga.lt/apie/paskirstymo-taisykles/audiovizualinio-autorinio-atlyginimo-paskirstymo-taisykles>; 2009-12-12 21.15

153 Lietuvos gretutinių teisių asociacijos Atlyginimo atlikėjams ir fonogramų gamintojams paskirstymo taisyklės, prieiga http://www.agata.lt/files/Paskirstymo_taisykles_2009-04-07.pdf, 2009-12-03;

yra tinkamas pagrindas skirstyti lėšoms. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog nėra aišku kiek ir kam konkrečiai abi kolektyvinio administravimo asociacijos skyrė lėšų surinktų už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, manome jog šioje srityje trūksta skaidrumo, nes atlyginimo mokėtojai turi turėti galimybę susipažinti su detalia informacija: kas ir kiek sumokėjo, kokiomis dalimis šios lėšos yra paskirstomos.

3.3. Techninės apsaugos priemonės ir atlyginimo paskirstymas

Paskutinis kriterijus nustatytas Apraše yra techninių apsaugos priemonių naudojimas, kuriuo remiantis arba mažinamas atlyginimas arba jis visiškai nemokamas, priklausomai nuo ar šios priemonės tik riboja galimybę pasidaryti kopijų asmeniniais tikslais ar to padaryti visiškai neleidžia. Mūsų vertinimu, neaiškumą kelia sąvoka „riboja <...> atgaminimą asmeniniais tikslais“, paprastai kompaktinį diską ar kitą laikmeną arba galima kopijuoti, arba ne. Tačiau šiuolaikinės techninės apsaugos priemonės suteikia teisių turėtojams labai plačią kūrinių panaudojimo kontrolės laisvę, todėl yra tikimybė, jog jos gali suteikti kūrinio naudotojui galimybę atgaminti tik kūrinio dalį, atgaminti kūrinį tik tam tikru formatu ir pan. Tačiau kaip į tokias technines apsaugos priemones reiktų atsižvelgti aiškinant materialios kūrinio išraiškos įsigijimo sutartis? Mūsų vertinimu naudojant tokio lygio technines apsaugos priemones, kurios suteikia galimybę nustatyti itin detalius kūrinio panaudojimo būdus kyla klausimas kaip reikia vertinti tuos kūrinių panaudojimo būdus, kuriuos sąmoningai leidžia teisių turėtojas, nors ir nesuteikia galimybės pasinaudoti asmeninio atgaminimo išimtimi pilna jos apimtimi.¹⁵⁴ Tokiu atveju mūsų vertinimu kyla jau aptartas autorių sutarčių ir vartojimo sutarčių santykio ir jų aiškinimo klausimas.

Jau anksčiau išdėstėme ir pagrindėme poziciją, jog techninių apsaugos priemonių naudojimas ar nenaudojimas turi įtakoti atlyginimo tarifo dydį, o ne vien tik atlyginimo paskirstymą autoriams. Tačiau techninių apsaugos priemonių naudojimas mūsų žiniomis nedaro jokios įtakos atlyginimo tarifo dydžiui, nes jis yra numatytas fiksuotas.

4. Surenkamo atlyginimo dydis

Remiantis LATGA pateikta 2008 metų finansine ataskaita, atlyginimo surinkimas mažėjo

154 Šiuo atveju, kaip pavyzdį galime pateikti Lietuvoje veikiančią internetinę muzikos įrašų parduotuvę, kurios dažnai užduodamų klausimų skiltyje į klausimą „ar galiu kopijuoti į nešiojamą grotuvą“ yra atsakoma, jog „mūsų DRM saugoma muzika gali būti nukopijuota daugiausiai į 5 nešiojamuosius grotuvus“, todėl kyla klausimas kaip reikia vertinti tokį teisių turėtojo teiginį: jis suteikia naudotojams įsigijusiems muzikos įrašus pasidaryti minėtą skaičių kopijų, ar jis tik nurodo, jog techninės apsaugos priemonės saugo nuo piktnaudžiavimo asmeninio atgaminimo išimtimi? Mūsų vertinimu toks teiginys turi būti vertinamas, kaip suteikiantis vartotojams teisę įsigijus kūrinio įrašą pasidaryti nurodytą skaičių kopijų.

http://muzika.sp.lt/Magellan/pages/main.jsp?storeId=14150&link=omnitel/faq_prieiga_2009-12-12_20.00

2004-2007 metais. 2004 metais buvo surinkta 2,6 mln. litų, 2005 – 863 tūkst. Litų, 2006 – 573 tūkst. litų, 2007 – 291 tūkst litų. Didelę įtaką mokesčio surinkimui turėjo Lietuvos Aukščiausiame Teisme baigta nagrinėti byla LATGA prieš UAB „Trajektorija“ (nr. 3K-3-4/2008), teismui priėmus nutartį 2008-03-03, didelė dalis skolininkų sutiko sumokėti buvusias skolas, kurias buvo atsisakę mokėti, todėl 2008 metais surinkimas išaugo ir siekė 2,8 mln. Litų, o sąskaitų išrašyta net už 5 mln. litų. Šie įsiskolinimai galutinai turėjo būti padengti tik 2009 m. gegužės 31. Tačiau dėl šios priežasties negalime nustatyti koks konkrečiai atlyginimo dydis buvo apskaičiuotas ir surinktas už 2008 metus. Toks augimas neatspindi tikrosios padėties ir dėl to, jog 2008 metais buvo gautos lėšos už tas laikmenas, nuo kurių atlyginimo mokėjimo nenumatė galiojantys teisės aktai. 2008 metais surinktų lėšų, kurios yra renkamos vien tik nuo tų laikmenų, kurios nurodytos galiojančiame Apraše, dydis siekia apie 748 tūkstančius litų. Kurią dalį lėšų gautų 2008 metais sudaro lėšos surinktos už 2008 metus finansinėje ataskaitoje nėra nurodoma.¹⁵⁵

5. Apibendrinimas

Apibendrinant atlyginimo už kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais mechanizmą, jo funkcionavimą, tenka konstatuoti, jog:

- nėra išlaikytas ryšys tarp kūrinius galinčių atgaminti subjektų ir atlyginimą mokančių subjektų;
- nėra sudaryta galimybių susigrąžinti atlyginimą visiems asmenims, kurie: a) laikmenas panaudoja kitais tikslais b) neturi galimybės pasinaudoti ATGTĮ numatyta išimtimi.
- nėra aišku kokiais pagrindais yra nustatytas atlyginimo dydis ar laikmenos nuo kurių toks atlyginimas turi būti skaičiuojamas;
- atlyginimo dalies skyrimas Lietuvos kino rėmimo fondui ar kūrybinės veiklos programoms yra nepagrįstas ir neatitinka šio atlyginimo surinkimo tikslo;
- atlyginimo skirstymo konkrečioms teisių turėtojams tvarka nėra skaidri, nes nėra aiškiai ir viešai deklaruojama kiek tiksliai ir kurioms teisių turėtojų grupėms yra skiriama lėšų, kaip tokios lėšos apskaičiuojamos.

Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus manome, jog šiuo metu egzistuojanti atlyginimo už kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais surinkimo tvarka yra netinkama, neužtikrina nei teisių turėtojų nei laikmenų naudotojų interesų apsaugos.

155 Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros, 2008 metų finansinė ataskaita, prieiga <http://www.latga.lt/apie/konferenciju-medziaga/2008/latga-a-2008-finansine-ataskaita>; 2009-11-29;

III. Perspektyvos

Kadangi, kaip jau aptarėme, šiuo metu „tuščios laikmenos“ mokesčio sistema turi trūkumų: nėra aiškiai apibrėžta už ką šis „mokestis“ yra mokamas, lėšų surinkimo ir paskirstymo tik iš dalies atitinka apribojimo keliamus reikalavimus. Manome, jog ši sistema neišvengiamai turi keistis ir yra galimi trys tolimesnio vystosi variantai, kuriuos ir aptarsime.

1. „Tuščios laikmenos“ mokesčio panaikinimas

Šis vystymosi kelias gali būti grindžiamas dviem skirtingais pagrindais: a) gali būti panaikinamas atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimas b) asmeninio atgaminimo apribojimą aiškinant kartu su vartotojų teisėmis gali būti nustatyta tam tikras minimalus jo lygis, kuris darytų tik nežymią arba visai nedarytų žalos teisių turėtojams. Abiejų atvejų pavyzdžių galime sutikti tarp Europos sąjungos valstybių narių: Jungtinėje karalystėje ir Airijoje nėra numatyta asmeninio atgaminimo išimtis, o Malta, Kipras, Liuksemburgas nors ir numatė asmeninio atgaminimo išimtį, tačiau nėra numatę atlyginimo teisių turėtojams.¹⁵⁶ Kiek tokiais atvejais realiai susiaurėtų vartotojų veiksmų laisvė sunku pasakyti, tačiau manome, jog vartotojams būtų palikta teisė kūriniams naudotis įvairiais būdais, įskaitant ir teisę tam tikru būdu atgaminti kūrinius. Tai puikiai iliustruoja JAV aukščiausio teismo nagrinėta byla, Sony Coporation of America v. Universal City Studios¹⁵⁷. Šioje byloje teismas pažymėjo, jog televizijos programų įrašymas (t.y. jų kopijų padarymas), tam, kad jas būtų galima peržiūrėti vartotojams palankesniu metu yra teisėtas. Tokios pat nuomonės laikėsi ir Didžiosios Britanijos aukščiausiasis teismas Sony Music Entertainment (UK) Ltd v. Easyinternetcafe Ltd byloje, kurioje vienas iš gynybos būdų buvo įrašų darymas tam, jog juos būtų galima naudoti patogesniu laiku.¹⁵⁸ Šiais atvejais net ir nesant atgaminimo asmeniniais tikslais išimties vartotojai turėjo tam tikrą teisę daryti kūrinių kopijas asmeniniais tikslais. Tuo tarpu šiuo metu Lietuvoje tokie veiksmai, mūsų vertinimu, turėtų būti vertinami kaip atgaminimas asmeniniais tikslais, nes juos atliekant yra atgaminamas kūrinys (sukuriama jo kopija).

Tokia tolimesnė asmeninio atgaminimo apribojimo raida, mūsų manymu, galima dviem atvejais: a) kilus „mokesčio mokėtojų“ nepasitenkinimui dėl pareigos mokėti mokestį, kuris grindžiamas neaiškiais pagrindais (nes šiuo metu yra neaišku, kokias teises suteikia šio mokesčio

156 Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, 2008 // http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/background_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-11-01;

157 United States Supreme Court, Sony Corporation of America v. Universal City Studio, 464 U.S. 417 (1984) 1984-01-17, prieiga <http://supreme.justia.com/us/464/417/case.html#417> 2009-12-05;

158 High Court of Justice (Chanseroy Division) Sony Music Entertainment (UK) Ltd v. Easyintrnetcafe, January 15 and 18, 2003;

sumokėjimas) ir nesutinkant su gaunama nauda b)atsiradus efektyvioms techninėms priemonėms, kurios padėtų teisių turėtojams efektyviai kontroliuoti kūrinių atgaminimą. Pirmuoju atveju iniciatyvą panaikinti asmeninio atgaminimo išimtį turėtų parodytų „mokesčio“ mokėtojai. Antruoju – teisių turėtojai, nes tik panaikinus asmeninio atgaminimo išimtį būtų galima visa apimtimi įgyvendinti visa apimančias technines apsaugos priemones. Tačiau, mūsų vertinimu, šis „tuščios laikmenos“ mokesčio vystymosi variantas yra mažai tikėtinas, nes šiuo atveju sumažėtų tiek teisių turėtojų pajamos, tiek susiaurėtų vartotojų pasirinkimo laisvė (sumažėtų teisėtų kurinių panaudojimo būdų skaičius), todėl tai būtų nenaudinga abiem pusėms.

2. „Tuščios laikmenos“ mokesčio esamos koncepcijos tolimesnis įgyvendinimas

Mūsų vertinimu, galimas variantas yra ir panašios koncepcijos „tuščios“ laikmenos mokesčio išlikimas. Tačiau šiam variantui yra būtina: a)nubrėžti aiškias asmeninio atgaminimo ribas (nustatyti ką atlyginimą sumokėjęs asmuo įgyja teisę atlikti) b)pašalinti esamus „mokesčio“ surinkimo ir paskirstymo sistemos trūkumus. Pirmosios problemos tam tikru raktu yra atsakymas į klausimus: a)ar asmeninio atgaminimo atveju vartotojai turi teisę atgaminti kūrinių iš neteisėto kūrinių egzemplioriaus, ir tokio atgaminimo šaltinio teisėtumo įrodymo pareiga, b)koks yra asmeninio atgaminimo išimties ir vartotojų sudaromų licencinų sutarčių santykis. Kaip jau aptarėme anksčiau abiejų pusių tenkinančio atsakymo į šį klausimą, mūsų vertinimu nėra. Tuo tarpu aiškus ir skaidrus „tuščios laikmenos“ mokesčio surinkimas ir paskirstymas turi remtis šiais anksčiau išdėstytais principais: a)mokesčių mokėtoju turi būti ta grupė asmenų, kurie realiai turi galimybę atgaminti kūrinius asmeniniais tikslais b)mokesčių dydis turi būti nustatomas remiantis patikimais ekonominiais tyrimais, kurie atspindėtų realią asmeninio atgaminimo padaromą žalą teisių turėtojams (nepainiojant jos su piratavimo padaroma žala) c)mokesčio paskirstymo sistema turi būti skaidri ir aiški, o teisių turėtojai turi gauti atlyginimą priklausomą nuo kurinių naudojimo masto. Vis dėlto manome, jog toks teisinis reguliavimas negali būti ilgalaikis, nes negali išspręsti pagrindinės – kopijos teisėtumo klausimo problemos. Todėl turi neišvengiamai: arba grįžti į pradinę padėtį (t.y. turi būti panaikinta arba susiaurinta asmeninio atgaminimo išimtis) arba pereiti į kitą aptartą variantą.

3. „Tuščios laikmenos“ mokesčio evoliucionavimas į mokesį už „piratavimą“

Šis variantas mūsų vertinimu yra vienas iš labiausiai tikėtinų, nes padėtų išspręsti ne tik asmeninio atgaminimo išimties, tačiau iš dalies ir piratavimo keliamas problemas. Jis galėtų būti įgyvendinamas esant tokioms prielaidoms: a)atgaminant kūrinius asmeniniais tikslais nebūtų

reikalaujama tokios kopijos šaltinio teisėtumo (toks nereikalavimas turi virsti į leidimą keistis kūriniais asmeniniais tikslais internete) b) būtų sukurtas mechanizmas kuris surinktų pakankamo dydžio atlyginimą iš kūriniių naudotojų ir jį tinkamai paskirstytų teisių turėtojams.

Tokio modelio pavyzdį yra pasiūlęs Neil Wenstock Netanel, kuriame būtų leidžiama laisvai dalintis p2p tinklais įvairius (muzikos kūriniių įrašus, audiovizualinius kūrinius ir pan.) autorių teisėmis saugomus objektus išskyrus kompiuteriių programas. Mainais už tai teisių turėtojų naudai turėtų būti renkamas tam tikro dydžio mokestis, nuo visos įrangos kuri naudojama naudojantis šiais kūriniais, kurio dydis, šio autoriaus nuomone, siektų apie 4 procentus mažmeninės kainos. Atlyginimo skirstymo mechanizmą šis autorius sieja su skaitmeninio turinio valdymo sistemomis, kurios padėtų tiksliau įvertinti kiek konkretūs kūriniai yra naudojami, vėliau pagal tai skirstant surinktas lėšas.¹⁵⁹ Minėtas modelis turi itin daug panašumų su Europos sąjungoje veikiančiu modeliu, kuomet yra renkamas atlyginimas. Tačiau Europos Sąjungoje atgaminimas asmeniniais tikslais yra aiškinamas gerokai siauriau.

Šio „tuščios laikmenos“ mokesčio vystymosi pavyzdžiu galime laikyti Kanadą, kurios aukščiausiasis teismas Canada Inc. v. John Doe byloje yra konstatavęs, jog atsižvelgiant į tai, jog muzikos kūriniių teisių turėtojams atlyginimas yra sumokamas perkant kompaktinius diskus, vartotojai turi teisę į šias laikmenas įsirašyti iš interneto parsisiųstus muzikos kūrinius ir toks kūriniių atgaminimas nebus laikomas neteisėtu.¹⁶⁰ Todėl galime teigti, jog šis modelis, nors ir išdalies (kiek jis liečia muzikos kūrinius), tačiau jau yra įgyvendintas.

Pabaiga

Apibendrinami šį darbą galime teigti, kad „tuščios laikmenos“ mokestis yra teisių turėtojams mokama kompensacija už žalą, kurią jie patiria dėl jų teisėms nustatyto atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimo. Šiuo apribojimu fiziniai asmenys gali pasinaudoti, asmeniniais tikslais atgamindami vieną kūrinio kopiją, kurią darydami jie negali siekti nei tiesioginių, nei netiesioginių komercinių tikslų. Šiame darbe nurodome, jog siekiant įvertinti, ar fizinių asmenų veiksmai tenkina asmeninio atgaminimo apribojimo sąlygas, yra tikslinga nagrinėti tokio atgaminimo šaltiniui keliamus reikalavimus ir vartotojų sudaromų licencinių sutarčių, įsigyjant

159 Netanel N. W. Impose a Noncommercial Use Levy to Allow Free Peer-to-Peer File Sharing // Harvard Journal of Law & Technology. 2003, serija 17, nr. 1;

160 Canadian Federal Court of Appeal, Judgement BMG Canada Inc. v. John Doe, 2005-05-19, docket A-203-04, citation 2005 FCA 193 (prieiga <http://decisions.fca-caf.gc.ca/cgi-bin/print.pl?referer=http%3A%2F%2Fdecisions.fca-caf.gc.ca%2Fen%2F2005%2F2005fca193%2F2005fca193.html>; 2009-11-12);

kūrinius, turinį.

Vertindami „tuščios laikmenos“ mokesčio įgyvendinimo praktiką Lietuvoje, aptarėme „tuščios laikmenos“ mokesčio mokėtojus, jo gavėjus, šio mokesčio surinkimo ir paskirstymo sistemą, akcentavimo Lietuvoje iškilusias problemas. Įvertinę asmeninio atgaminimo apribojimą ir kompensavimo už jį mechanizmą, atsižvelgdami į kitų valstybių praktiką nustatėme galimus tolimesnius „tuščios laikmenos“ mokesčio vystymosi variantus, trumpai aptardami jų įgyvendinimo tikimybes.

Nors šis darbas dėl savo ribotos apimties nepretenduoja į visapusišką „tuščios laikmenos“ mokesčio problematikos analizę, jis atskleidžia svarbius šio mokesčio įgyvendinimo sunkumus ir pagrindžia būtinybę tobulinti šiuo metu Lietuvoje funkcionuojančią jo surinkimo ir paskirstymo sistemą. Mūsų iškeltos problemos parodo kurie „tuščios laikmenos“ mokesčio aspektai turi būti detaliau nagrinėjami ateityje, tam kad būtų galima pagrįstai įvertinti įvairius galimus asmeninio atgaminimo išimties ir mokesčio sąveikos modeliai ir pasirinkti tinkamiausią iš jų. Šis darbas gali būti laikomas svarbiu indėliu, nustatant pagrįstą ir ilgalaikį „tuščios laikmenos“ mokesčio teisinį reglamentavimą, kuris subalansuotų mokesčio mokėtojų ir gavėjų interesus.

Išvados

1. Didžioji dalis atgaminimo sąvokos apibrėžimuose (pateikiamuose tiek nacionaliniuose, tiek tarptautiniuose teisės aktuose) nurodomų savybių nepadeda apibrėžiamo objekto išskirti iš kitų. Šios savybės yra vertinamos tik kaip pagrindai, kuriais remiantis ši sąvoka negali būti siaurinama. Atskleidžiant atgaminimo sąvokos turinį yra tikslinga vadovautis įrašo terminu. Jis atskleidžia, jog kūrinio atgaminimu turi būti laikomi tik tokie veiksmai, kuriuos atliekant yra sukuriamas objektas, pasižymintis gebėjimu dalyvauti civilinėje apyvartoje.

2. Asmeninio atgaminimo apribojimas turėtų būti aiškinamas kaip naudotojo teisė, kurios turiniui teisių turėtojai negali daryti įtakos. Priešingu atveju atgaminimo apribojime nustatytą teisių ir pareigų balansą, kurį įtvirtino įstatymų leidėjas, galėtų vienašališkai keisti teisių turėtojai.
3. ATGTĮ pateiktame atgaminimo asmeniniais tikslais apibrėžime, jo savybės nurodomos pakankamai aiškiai (gali atlikti tik fiziniai asmenys asmeniniais tikslais, nesiekdami tiesioginių ar netiesioginių komercinių tikslų, atgamindami tik vieną kūrinio egzempliorių). Tačiau vertinant atgaminimo asmeniniais tikslais turinį reikia atsižvelgti ir į šiuos papildomus kriterijus: a) į atgaminimo asmeniniais tikslais šaltinio teisėtumą b) vartotojų sudaromų licencinių sutarčių turinį. Šie kriterijai padėdami nustatyti atgaminimo asmeniniais tikslais turinį, padeda nustatyti kurie kūriniai naudojami atliekami sukelia žalą, kurią reikia kompensuoti teisių turėtojams.
4. Šiuo metu Lietuvoje esanti „tuščios laikmenos“ mokesčio sistema neatitinka asmeninio atgaminimo apribojimo dėl šių priežasčių:
 - a) mokesčių verčiami mokėti subjektai, negalintys pasinaudoti apribojimu;
 - b) dalis surinkto atlyginimo yra panaudojama tikslams, kurie nėra susiję su žalos teisių turėtojams kompensavimu.
5. Lietuvoje kompensacija už kūriniai atgaminimą asmeniniais tikslais yra nustatyta neįvertinus teisių turėtojų patiriamos žalos dydžio, todėl negalime nustatyti, kokiu mastu esamas „tuščios laikmenos“ mokesčio atlieka savo funkciją.
6. „Tuščios laikmenos“ mokesčio perspektyvos tiesiogiai siejasi su atgaminimo asmeniniais tikslais perspektyvomis, todėl yra galimi trys mokesčio vystymosi variantai:
 - a) siaurėjant asmeninio atgaminimo apribojimui, neišvengiamai turės mažėti ir „tuščios laikmenos“ mokesčio, nes mažės teisių turėtojų patiriama žala. Toks vystymosi kelias veda link tiek apribojimo, tiek mokesčio panaikinimo;
 - b) asmeninio atgaminimo apribojimui apimant tik tam tikrą, pakankamai siaurą, veiksmų ratą, esama sistema gali išlikti. Šiuo atveju įstatymų leidėjas turi nustatyti tam tikrą teisių ir pareigų balansą, o tam yra būtina nustatyti kokia yra asmeninio atgaminimo apribojimo apimtis ir kokią žalą dėl šio apribojimo patiria teisių turėtojai.
 - c) Asmeninio atgaminimo apribojimas gali plėstis į jį įtraukiant vis platesnį atgaminimo veiksmų ratą, kartu didinant ir „tuščios laikmenos“ mokesčių (tai galima daryti tiek

plečiant apmokestinamų objektų ratą, tiek didinant mokesčio tarifą). Toks šio mokesčio raidos variantas galėtų išspręsti „piratavimo“ problemą (t.y. pasiekus tokį kompensavimo lygį, kuris užtikrintų teisių turėtojų patiriamos žalos tinkamą kompensavimą, kūriniių naudotojai galėtų laisvai keistis kūriniais).

Rekomendacijos

1. Reiktų papildyti atgaminimo sąvokos apibrėžimą, nurodant jog atgaminimu laikomi tik tokie veiksmai, kurių metu yra sukuriamos kūriniių kopijos, kurios pasižymi pakankamu savybių kiekiu, tam, kad galėtų būti laikomos civilinės apyvartos objektu.
2. Siekiant teisinio aiškumo yra tikslinga ATGTĮ plačiau išaiškinti atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimo turinį, šiam tikslui pasiekti reikia:
 - a) nustatyti aiškius reikalavimus keliamus atgaminimo šaltiniui;
 - b) įtvirtinti kriterijus kuriais remiantis būtų aiškinamos vartotojų sudaromos licencinės

sutartys.

3. Nustačius asmeninio atgaminimo apribojimo turinį, atlikti išsamius teisinius ir ekonominius tyrimus kurie įvertintų teisių turėtojų patiriamą žalą. Šiuose tyrimuose gautus rezultatus panaudoti nustatant „tuščios laikmenos“ mokesčio dydį ir apmokestinamus objektus.
4. Pakeisti atlyginimo teisių turėtojams surinkimo ir paskirstymo tvarką, nustatant jog:
 - a) atlyginimą teisių turėtojams mokėtų tik tie asmenys, kurie turi realią galimybę pasinaudoti asmeninio atgaminimo išimtimi, šio tikslo galima pasiekti pavyzdžiui renkant mokesčių pardavimo galutiniam vartotojui metu;
 - b) surinktas atlyginimas būtų skirstomas tik teisių turėtojams, o ne įvairioms kultūrinėms programoms.

Literatūros sąrašas

Norminiai aktai:

1. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-988;
2. Pasaulio Prekybos Organizacijos Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba. 1C priedas prie Sutarties dėl Pasaulio Prekybos Organizacijos įsteigimo // Valstybės žinios 2001, Nr. 46-1620;
3. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo 2001/29/EB // Europos Bendrijų oficialusis leidinys 2001, L-167;

4. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos // Europos Bendrijų oficialusis leidinys. 1996, L-77;
5. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985, nr. 1-1;
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, nr. 74-2262;
7. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 1999, nr. 50-1598;
8. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios 2003-03-21, nr. 28-1125;
9. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 2007, nr. 12-488;
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 29 d. nutarimas nr. 1106 „Dėl atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 84-3847;
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 19 nutarimas nr. 997 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. kovo 23 d. nutarimo nr. 1106 „Dėl atlyginimo už audiovizualinių kūrinių ar fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais paskirstymo ir mokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2007, Nr. 102-4156;
12. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2003 m. lapkričio 26 d. įsakymas nr. IV-444 „Dėl kolektyvinio administravimo asociacijų, atsakingų už kūrinių atgaminimo asmeniniais tikslais administravimą, paskyrimo“ // Valstybės žinios, 2003-12-03, nr. 113-5082
13. Šveicarijos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, priimtas 1992 m. spalio 9. Prieiga http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=en&id=648 2009-11-17;

Vadovėliai, monografijos, moksliniai straipsniai, publikacijos

14. Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga informacinėje visuomenėje. Vilnius: Phare. 2001;
15. Benabou V. L., Torremans P. Letter from France // European Intellectual Property Review. 2006, nr. 28(3);
16. Benabou V. L., Torremans P. Letter from France // European Intellectual Property Review. 2008, nr. 30(11);
17. Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos komentaras (Paryžiaus akto redakcija, 1971). Vilnius: Phare. 2001;
18. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius 2000;
19. Garnett K. Easyinternetcafe decision // European Intellectual Property Review. 2003 nr. 25(9);

20. Geiger Ch., Griffiths J., Hilty R. M. Towards a Balanced Interpretation of the „Three-Step Test“ in Copyright Law // *European Intellectual Property Review*. 2008, 30(12);
21. Geiger Ch. Legal or Illegal? That Is the Question! Private Copying and Downloading on the Internet // *International Review of Intellectual Property and Competition Law*. 2008, nr. 39(5);
22. Geiger Ch. The Answer to the Machine Should not be the Machine: Safeguarding the Private Copy Exception in the Digital Environment // *European Intellectual Property Review*. 2008, nr. 30(4);
23. Geiger Ch. The Private Copy Exception, an Area of Freedom (Temporarily) Preserved in the Digital Environment // *International Review of Intellectual Property and Competition Law*. 2006, nr. 37(1);
24. Hansen M. F., Dixon A. N. The Berne Convention Enters the Digital Age // *European Intellectual Property Review*. 1996, nr 18(11);
25. Hugenholtz P. B. Caching and Copyright: the Right of Temporary Copying // *European Intellectual Property Review*. 2000, nr. 22(10);
26. Ivanauskaitė E. Teisė atgaminti kūrinį // *Autorių teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius: aktualijos ir perspektyvos. Pranešimų rinkinys*. Vilnius: Eugrimas, 2004;
27. Jehoram H. C. Is There a Hidden Agenda Behind the General Non-Implementation of the EU Three-Step Test? // *European Intellectual Property Review*. 2009, 31(8);
28. Knopf H. P. Canada: Copyright: when reproduction without multiplication is not reproduction // *European Intellectual Property Review*. 2002, nr. 24(7);
29. Koelman K. J. Fixing the Three-Step Test // *European Intellectual Property Review*. 2006, nr. 28(8);
30. Matulevičienė N. Kūrinių atgaminimas garso ir vaizdo įrašuose asmeniniais tikslais. Kaip kompensuoti išimtinių autorių teisių ir gretutinių teisių apribojimus? // *Autorių teisių ir gretutinių teisių apsauga: ar lengva būti kūrėju Lietuvoje. Straipsnių rinkinys*. Vilnius: Phare, 2001;
31. Maxwell W. Paris Appeal Court Rules DVD Anti-copy Measures Illegal // *Entertainment Law Review*. 2005, nr. 16(8);
32. Mizaras V. *Autorių teisės: civiliniai gynybos būdai: monografija*. Vilnius: Justitia, 2003;
33. Mizaras V. *Autorių teisė: monografija*. Vilnius: Justitia, 2008. T. 1.;
34. Netanel N. W. Impose a Noncommercial Use Levy to Allow Free Peer-to-Peer File Sharing // *Harvard Journal of Law & Technology*. 2003, serija 17, nr. 1;
35. Picker R. C. Fair Use v. Fair Access // *Columbia Journal of Law & the Arts*. 2008, nr. 31;
36. Plečkaitis R. *Logikos pagrindai*. Vilnius: Tyto alba, 2006;
37. Sterling J. A. L. *World Copyright Law*. Sweet & Maxwell, 2003;

38. Tabatabai F. A Tale of Two Countries: Canada`s Response to the Peer-to-Peer Crisis and What It Means for the United States // *Fordham Law Review*. 2004-2005, nr. 73;
39. Tarptautinių žodžių žodynas, Leidykla „Žodynas“, Vilnius 2001;
40. The New Oxford Dictionary of English, Oxford University Press, 2001;
41. Usonienė J. Autorių teisių perdavimo ypatybės: monografija. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2008;
42. Vaišvila A. Teisės teorija // Vilnius: Justitia 2004;
43. Vahrenwald A. Germany: Copyright – CD Copying Machines and the Private Use Exception // *Entertainment Law Review*. 2004, nr. 15(4);
44. Vileita A. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras // Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000;
45. Vinje T. C. The New WIPO Copyright Treaty: a Happy Result in Geneva // *European Intellectual Property Review*. 1997, nr. 19(5);
46. Visuotinė Lietuvių enciklopedija X tomas, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius, 2006;
47. Žilinskas V. J., Kasperavičius P., Kiškis M. Intelektinė nuosavybė ir jos teisinė apsauga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007;
48. Willi Ch. Switzerland: Copyright // *European Intellectual Property Review*. 1996, nr. 18(7);

Teismų praktika

49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. rugšėjo 20 d. nutartis byloje nr. 3k-7-619/2001, Lietuvos autorinių teisių gynimo asociacijos agentūra v. leidykla „Algimantas“;
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-03-03 nutartis civilinėje byloje nr. 3K-3-4/2008, Lietuvos autorių teisių gynimo asociacija agentūra v. UAB „Trajekotrija“;
51. Canadian Federal Court of Appeal, Judgement BMG Canada Inc. v. John Doe, 2005-05-19, docket A-203-04, citation 2005 FCA 193 (prieiga <http://decisions.fca-caf.gc.ca/cgi-bin/print.pl?referer=http%3A%2F%2Fdecisions.fca-caf.gc.ca%2Fen%2F2005%2F2005fca193%2F2005fca193.html>; 2009-11-12);
52. Canadian Federal Court, Judgement Judgement BMG Canada Inc. v. John Doe, 2004-03-31, docket T-292-04, citation 2004 FC 488 (prieiga <http://decisions.fctcf.gc.ca/en/2004/2004fc488/2004fc488.html>; 2009-11-12);
53. Decision Paris Court of Appeal (Cour d`appel) Fourth Chamber 22 April 2005 - (Perquin and UFC Que Choisir v. SA Films Alain Sarde, Sté Universal Pictures vidéo France et al, „DVD Copy II“1.);

54. Decision Supreme Court (Cour de Cassation) First Civil Chamber 28 February 2006 - (Perquin and UFC Que Choisir v. SA Films Alain Sarde, Sté Universal Pictures vidéo France et al., „DVD Copy III“);
55. Decision Paris Court of Appeal (Cour d'appel) Fourth Chamber, Section A 4 April 2007 (Perquin and Association UFC Que Choisir v. Sté Universal Pictures Vidéo France, „DVD Copy IV“);
56. Decision Aix-en-Provence Court of Appeal (Cour d'appel) 5th Division for Criminal Appeals 5 September 2007 (Ministère public v. Aurélien D, „Private Copy and Internet Downloading“);
57. High Court of Justice (Chanseroiy Division) Sony Music Entertainment (UK) Ltd v. Easyintrnetcafé, January 15 and 18, 2003;
58. Supreme Court of Canada, Theberge v. Galerie d'Art du Petit Champaign inc., 2002 march 28, prieiga <http://scc.lexum.umontreal.ca/en/2002/2002scc34/2002scc34.html> 2009-11-02;
59. Supreme Court of Judicature Court of Appeal (Criminal Division) 2008 June 24 Judgemnet, Higgs v. R.; prieiga <http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Crim/2008/1324.html&query=title+%28+r+%29+and+title+%28+v.+%29+and+title+%28+higgs+%29&method=boolean>; 2009-11-01;
60. United States Supreme Court, Sony Corporation of America v. Universal City Studio, 464 U.S. 417 (1984) 1984-01-17, prieiga <http://supreme.justia.com/us/464/417/case.html#417> 2009-12-05;
61. World Trade Organization Dispute DS160 United States - Section 110(5) of the US Copyright Act - Recourse to Arbitration under Article 25 of the DSU - Award of the Arbitrators;

Kita literatūra

62. Asociacijos „Infobalt“ pastabos ir pasiūlymai „Dėl Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 20 ir 23 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo pakeitimo“ 2009-05-02 nr. 05, prieiga www.infobalt.lt/docs/Infobalt_del_AGTI_2008_0828.doc 2009-12-02;
63. Background Document „Fair Compensation for Acts of Private Copying“, 2008 // http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/background_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-11-01;
64. Business Software Alliance Study DRM-Enabled Online Content Services in Europe and the USA 2005, prieiga <http://www.eicta.org/web/news/telecharger.php?iddoc=272>; 2009-12-06;
65. Digital Music Report: New Buisness Models for a Changing Environment, Internetal Federation of Phonographic Industry; prieiga <http://www.ifpi.org/content/library/DMR2009.pdf>; 2009-11-29;
66. Copyright Levies Reform Alliance „Analysis of National Levy Schemes and the EU Copyright

- Directive, april 2006, prieiga <http://w3.bsa.org/eupolicy/upload/Levies%20EUCD%20Analysis.pdf> 2009-12-02;
67. Fair Compensation for Copyright Protected Material, BEUC discussion paper. P. 13, prieiga <http://www.beuc.org/Content/Default.asp?PageID=606>; 2009-12-12;
68. Geiger Ch. The Role of the Three-Step test in the Adaptation of Copyright Law to the Information Society, prieiga http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=34481&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html; 2009-11-02;
69. Lietuvos gretutinių teisių asociacijos 2008 metų veiklos ataskaita, http://www.agata.lt/files/AGATA_ataskaita_210x210_3mm.pdf prieiga 2009-12-03;
70. Lietuvos gretutinių teisių asociacijos Atlyginimo atlikėjams ir fonogramų gamintojams paskirstymo taisyklės, prieiga http://www.agata.lt/files/Paskirstymo_taisykles_2009-04-07.pdf, 2009-12-03;
71. Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros, 2008 metų finansinė ataskaita, prieiga <http://www.latga.lt/apie/konferenciju-medziaga/2008/latga-a-2008-finansine-ataskaita>; 2009-11-29;
72. Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros sudarytas „Asmenų, kurie turi teisę susigražinti atlyginimą už audiovizualinių kūrinių ir fonogramose įrašytų kūrinių atgaminimą asmeniniais tikslais, sąrašas“. Prieiga <http://www.latga.lt/files/asmenu,%20uzsiregistravusiu%20del%20atlyginimo%20grazinimo,%20sarasas2008-06-02.doc> 2009-12-02;
73. Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūros „Autorinio atlyginimo, surinkto už audiovizualinių kūrinių panaudojimą, paskirstymo taisyklės. Prieiga <http://www.latga.lt/apie/paskirstymo-taisykles/audiovizualinio-autorinio-atlyginimo-paskirstymo-taisykles>; 2009-12-12;
74. Pasaulio prekybos organizacijos 2000 birželio 15 ekspertų ataskaita. Prieiga <http://docsonline.wto.org/imrd/directdoc.asp?DDFDocuments/t/WT/DS/160R-00.dol>; 2009-11-12;
75. Rengiamas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas. Prieiga http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2274&p_query=&p_tr2=&p_org=84&p_fix= 2009-11-15;
76. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2278&p_org=84&p_fix=&p_gov=#_fn2; prieiga 2009-12-12;
77. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pranešimas spaudai „IT naudojimas namų ūkiuose“ <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=6827> 2009-12-03;
78. UAB TNS Gallup tyrimas „Garso ir vaizdo įrašų kopijos“ atliktas LATGA-A užsakymu, 2009 m. sausis;

Santrauka

„Tuščios laikmenos“ mokestis. Dabartis ir perspektyvos

Pagrindinės sąvokos: atgaminimas, atgaminimas asmeniniais tikslais, trijų pakopų testas, apribojimai ir išimty, kompensavimas, „tuščios laikmenos“ mokestis, vartotojų sudaromos licencinės sutartys.

Šiame darbe analizuojamas „tuščios laikmenos“ mokestis, jo įgyvendinimas Lietuvoje, bandoma numatyti galimus jo raidos variantus ateityje. Šį darbą suskirstėme į tris dalis: pirmojoje nagrinėjome „tuščios laikmenos“ mokesčio pagrindą – atgaminimo asmeniniais tikslais apribojimą, antrojoje – įvertinome esamą mokesčio surinkimo ir paskirstymo sistemą Lietuvoje, trečiojoje išvelgėme galimas „tuščios laikmenos“ mokesčio vystymosi perspektyvas.

Nagrinėdami asmeninio atgaminimo apribojimą didelį dėmesį skyrėme bendriesiems klausimams (atgaminimo sąvokai, autorių teisių apribojimo sampratai, trijų pakopų testui), tačiau atskleidėme ir konkretaus apribojimo turinį (išnagrinėjome jo apibrėžimus pateikiamus įvairiuose teisės aktuose, aptarėme atgaminimo šaltinio teisėtumo problematiką, apribojimo santykį su vartotojų sudaromomis licencinėmis sutartimis). Vertindami „tuščios laikmenos“ mokesčio įgyvendinimo praktiką Lietuvoje tyrėme kiek mokėtojai ir gavėjai atitinka asmeninio atgaminimo išimties keliamus reikalavimus, kaip mokesčio paskirstymas yra susiejamas su asmeninio atgaminimo išimtimi, nagrinėjome mokesčio tarifo ir apmokestinamų objektų sąrašo pagrįstumą. Įvertinę esamą padėtį bandėme išvelgti galimus jos vystymosi variantus, aptarėme jų tikimybę.

Summary

„Blank media“ levy. Present and perspectives

Keywords: reproduction, reproduction for personal use, the three step test, limitations and exceptions, compensation, „blank media“ levy, consumer licence agreements.

The paper analyzes „blank media“ levy, its practice in Lithuania, looks through possible future development. This work consists of three parts: in the first part we examined the ground of the „blank media“ levy – private copy exception, in the second part we evaluated the system of collection and distribution which is functioning in Lithuania, in the third part of this work we perceived possible future development of „blank media“ levy.

Analyzing private copying exception we payed attention on common questions (such as conception of reproduction, limitations of copyright and three step test), but also disclosed the

contents of the exact limitation (we have analyzed the conception of private copying exception in various legal acts, discussed problems related to requirements of legality of reproduction source, the relation of consumer licence agreements and limitation). We have evaluated „blank media“ levy realization practice in Lithuania, this was done by studying how payers and receivers of „blank media“ levy corresponds with requirements set by private copy exception, how distribution of levy is connected with limitation, we have searched for the grounds of object and rate of levy. After evaluating the practice of private copying levy, we tried to perceive future development models of „blank media“ levy and the probability of each of it.